

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

ΘΗΤΕΙΑ

*ἀγωνιστικά κείμενα
1940-1950*

φωτογραφία στο εξώφυλλο
ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ

© Αικατερίνη και Ἀγγελίνα Χατζή
© γι' αὐτή τὴν ἔκδοση Τὸ Ροδακίὸ 2000
ISBN 960 - 7360 - 52 - 4

Τὸ ΡΟΔΑΚΙὸ

ΜΟΥΡΓΚΑΝΑ

πνευματικὸς τόπος οὐ τιθεῖται.
ἐκείνος ἐστὶ ΜΟΥΡΓΚΑΝΑ

ΤΣΑΝ. = ΤΣΑΝΤΙΝΗ

«**Β**ρισκόμαστε κοντά στη Μουργκάνα. Πρόκειται να κάνουμε ενέργεια με μεγάλες δυνάμεις κι αυτή τη φορά φοβᾶμαι πολύ.»

Εἶχε πάρει τὸ γράμμα της λίγες μέρες πιὸ πρὶν καὶ δὲν πρόφτασε νὰ τῆς στείλει τὴν ἀπόκρισή του. Τῆς ἔγραφε πὼς τὴν ἀγαποῦσε πολὺ, πὼς ἅμα γύριζε θὰ τὴν παντρευότανε καὶ τῆς ξανάγραφε πὼς φοβότανε πάρα πολὺ στὴ Μουργκάνα. Εἶταν ἓνας στρατιώτης ἀπὸ τὸ τάγμα 583 τῆς 75ης Ταξιαρχίας.

Τώρα κείτεται ἄθαφτος κάτω ἀπὸ ἓναν ὄρθιο βράχο στὸ Τσεροβέτσι μὲ τὸ πρόσωπο τὸ μισὸ φαγωμένο, τὸ ἄνα πόδι σπασμένο καὶ τὸ χέρι φευγάτο δυὸ μέτρα μακρύτερα. Τ' ἄλλο του χέρι, καθὼς εἶναι πεσμένος, μοιάζει σὰ ν' ἀκουμπάει στὴν τζέπη πού εἶχε τὰ γράμματα. Μέσα στὴ φουρτούνα ἐκείνων τῶν ἡμερῶν, τὰ δυὸ γράμματα, πού τὰ πήραν οἱ δικοί μας, βραχήκανε καὶ τὰ ὀνόματα χάθηκαν — τὸ δικό του καὶ τὸ δικό της.

Τὸ κορίτσι πού τὸν ἀγαποῦσε καὶ πού θὰ γινόταν γυναίκα του, ἂν τύχει ποτὲς καὶ διαβάσει τούτη τὴ διήγηση, δὲ θὰ μᾶς μισήσει ἐμᾶς γιὰ τὸ θάνατό του. Ἔμεῖς τοὺς εἶπαμε, τοὺς ξανάπαμε, τοὺς φωνάξαμε μὲ τὸν τηλεβόα, κάθε βράδου τοὺς λέγαμε — ἀδέρφια μὴν ἔρχεστε...

Οἱ Ἑγγλέζοι καὶ οἱ Ἀμερικάνοι τοὺς ἔσπρωχναν ἀπὸ

επιγράφημα
→ Πέργος
β).
Ποιήματα
87 73

Αφήματα

πίσω και οι αξιωματικοί τους κρατούσανε τὸ πιστόλι στὰ χέρια γιὰ νὰ τοὺς ρίχνουνε πάνω μας. Δέκα μέρες ἀκόμα πρὶν ἀρχίσουν τὴ μάχη, πέρασαν ἀπ' ὅλα τὰ τμήματά τους, γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὸ μακελιό. Εἶτανε ἕνας Ἀμερικάνος ἀξιωματικός, ἕνας Ἑγγλέζος και δυὸ τοῦ Σοφούλη πού πήγανε σὲ κάθε Μονάδα τους. Μὲ τοὺς στρατιῶτες δὲν καταδεχτήκανε φυσικά νὰ μιλήσουν. Ρωτοῦσαν τοὺς ἀξιωματικούς γιὰ τὶς θέσεις πού κρατούσαμε μεῖς. Καὶ κεῖνοι τοὺς ἔλεγαν ψέματα πὼς κάθε μέρα τοὺς χτυπούσαμε μὲ ὅπλα βαριά πού πήραμε ἀπὸ τοὺς Ρώσους. Ὑστερα οἱ ἀξιωματικοί τους ἄρχισαν και βγάζανε λόγους κ' ἔλεγαν ἄλλα ψέματα στοὺς φαντάρους. Πὼς ἂν τέλειωναν γρήγορα και καλά και ξεμπέρδευαν μὲ τὴ Μουργκάνα, θὰ 'παιρναν ὅλοι τους ἄδεια. Πὼς εἴμασταν Ἀρβανίτες και Σλάβοι. Καὶ τοὺς ἔλεγαν και τὴν ἀλήθεια πὼς ὅποιος ἔκανε πίσω εἶταν διαταγὴ τῆς Μεραρχίας νὰ τὸν σκοτώνουν.

← Ἕνας λοχαγὸς ἀπὸ τὸ 611 τάγμα τῆς 76ης Ταξιαρχίας, ἐξυπνότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἔλεγε πὼς ἂν ξεπάστρευαν τοὺς ἀντάρτες και γινόταν εἰρήνη στὴν Ἑλλάδα, τότε θὰ κάνανε κι αὐτοὶ σοσιαλισμὸ και θὰ κανονίζανε τὸν Λαναρά και τὸν Παπαστράτο. Τ' ὄνομά του Κουλούρης ἀπὸ τὴν Κέρκυρα και ὅταν ἦρθαν κατόπιν τὰ σκοῦρα δὲ φάνηκε και πολὺ παλληκάρι.

Γι' αὐτὴ τὴν περιοδεία τῶν Ἀμερικάνων και τῶν Ἑγγλέζων, και γιὰ ὅλα τὰ ψέματα πού 'λεγαν ὅλοι τους, βεβαιώνουν οἱ στρατιῶτες πού πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Γράφω ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ Γιάννη Σύρου μονάχα, ἀπὸ τὸ Βόλο, ὀλμιστὴ στὸ 2ο λόχο τοῦ 611. Μέσα στὴ διήγησή θ' ἀναφέρω και ἄλλα ὀνόματα και μαρτυρίες στρατιωτῶν, ἐκεῖ πού χρειάζεται.

Οἱ καὶ "Εἰμι"

Ἐμεῖς δὲν εἶπαμε ψέματα. Μῆτε τὸ Ἀρχηγεῖο στοὺς διοικητὲς τῶν τμημάτων μας μῆτε οἱ ἀξιωματικοὶ στοὺς μαχητὲς μῆτε οἱ μαχητὲς μας στὸν ἑαυτὸ τους. Τὶς ἴδιες μέρες πού οἱ Ἀγγλοὶ κ' οἱ Ἀμερικάνοι κάνανε τὴν περιοδεία τους, στὸ Ἀρχηγεῖο Ἡπείρου μαζεύτηκαν ὅλες οἱ Διοικήσεις τῶν τμημάτων μας. Πρῶτα-πρῶτα θὰ 'πρεπε νὰ 'μαστε σίγουροι πὼς θὰ 'ρχόνταν νὰ μᾶς χτυπήσουν. Ἡ «ἐαρινὴ ἐκστρατεία» κανονικά θὰ 'πρεπε νὰ 'ρχιζε ἀπὸ μᾶς. Θὰ 'μασταν λίγοι μπροστὰ σὲ μιὰ ὀλόκληρη στρατιά. Καὶ θὰ 'χαμε ν' ἀντικρύσουμε μὲ τὰ φτωχικά μας ὅπλα μιὰ πολεμικὴ μηχανὴ τοῦ καιροῦ μας.

Ἦλοι τὸ νιώθανε κι ἀπὸ πρῶτα, ἄλλος πλιότερο κι ἄλλος λιγότερο, πὼς κάτι καινούργιο θὰ γινότανε — θὰ 'πρεπε νὰ γινότανε — τούτῃ τὴν ἀνοιξή. Ἐκεῖ πού βρεθῆκαν ὅλοι μαζί στὸ Ἀρχηγεῖο, τὸ καθάρισαν μέσα στὸ νοῦ τους μιὰ και καλή.

Σὲ κανένα ἄλλο μέρος στὴν Ἑλλάδα δὲν εἶχαν ὑποφέρει τόσο πολὺ, ὅσο στὴν Ἡπειρο, κάπου δυὸ χρόνια μὲ τὴ φτώχεια και μὲ τὴ γύμνια, μὲ τὸ κυνηγητὸ και τὸ σκόρπισμα, ὅσο νὰ μπορέσουνε νὰ στερεωθοῦν. Ἡρωικὲς ἀποτυχίες και ἄτιμες προδοσίες στὰ πρῶτα ξεκινήματα, τὸ 1946, ἐμποδίσανε τὸν ἀγῶνα στὴν Ἡπειρο νὰ ἀναπτυχθεῖ και δημιουργήσαν παραπανιστὲς δυσκολίες. Ὅλο τὸ χειμῶνα τοῦ 1946, και ὡς τὴν ἀνοιξή τοῦ '47, οἱ πρωτοπόροι ζήσανε σκορπισμένοι ὀμαδοῦλες-ὀμαδοῦλες μὰ πολλὲς φορὲς και ὀλότελα μοναχοὶ τους σὰν τ' ἄγρια θέρια στὰ βουνά. Μὲ τὴν προδοσία τοῦ Ἀννίβα, ὁ Λεπενιώτης ἔμεινε, μιὰν ὀλάκερη μέρα, κρυμμένος μέσα στὸ νερὸ τοῦ Καλαμαῖ γιὰ νὰ ξεφύγει. Ὁ Πετρίτης πολεμοῦσε κ' ἔπρεπε κάθε τόσο νὰ βγαίνει νὰ στέκεται ὀρθὸς και νὰ τὸν βλέπουν οἱ δικοὶ του, γιὰτι ἀπὸ

Κωνσ. Ρεβ. 1971
Ανατολ. 5 167, 207, 232
Τσαν, 5 128

πέρα τους φώναζαν πώς είχε παραδοθεί. Ο Νεμέρτσικας παράδερνε μήνες με λιγοστούς. Και χρειάστηκε το αίμα του Παλιούρα και των παλληκαριών του για ν' ανοίξουνε στα Γζουμέρκα οι δρόμοι που τρεις φορές από τότες πέρασε ο Δημοκρατικός Στρατός.

Αργότερα άλλαξαν τα πράγματα — δηλαδή τ' άλλαξαν αυτοί. Το πέρασμά τους το Νοέμβρη του 1947, στην περιοχή Παγωνιού — Καλαμά — Φιλιατών, ολοκλήρωσε τις πρώτες σίγουρες νίκες τους, του Ζαγοριού και της Κόνιτσας. Η κατοχή της Μουργκάνας τους εξασφάλιζε δώ κάτι περισσότερο από μια καινούργια στέρεα βάση: ένα έξοχο ορμητήριο. Χρειάστηκε φυσικά να πολεμήσουν για να το πιάσουν. Χρειάστηκε — να περάσουν ανάμεσα από την πυκνότητα, τότε, διάταξη των έχθρικων δυνάμεων. Να διαβούν τα θεόρατα βουνά από τον Πίνδο στο Φιλιάτι, μέσα σε μια μόνο νύχτα κι από τη Βωβούσα να ξημερωθούν στη Χρυσόραχη τρέχοντας και κουβαλώντας μαζί τους τριακόσια φορτωμένα ζώα, τους άρρώστους, τους άοπλους. Στις δώδεκα τα μεσάνυχτα είδανε πάνω από το Μιτισικέλι τα Γιάννινα με τα φώτα τους που θαμπόφεγγαν στην ομίχλη. Μέσα στην άρχαια νεοελληνική πολιτεία με τα πανύψηλα κάστρα και τη μεγάλη δημοτική αναγεννητική παράδοση, ξεπεσμένη τώρα και ρημαγμένη από τη φτώχεια και την έγκαταλειψη, οι «κιοτῆδες των κάμπων» είχανε μάθει για τη φάλαγγα που κατέβαινε κ' έτρεμαν. Δέν είχανε ώστόσο ακόμα ο καιρός τους.

Περάσανε δίπλα, πέσαν στον κάμπο, κι από τα χαράματα χρειάστηκε να χτυπηθούνε με το στρατό για ν' ανοίγουν το πέρασμά τους. Τινάζανε γιοφύρια κ' έγκαταστάσεις, σαρώσαν τη χωροφυλακή. Σκορπίσανε ολόκληρο το 625 τάγμα ώσπου να φτάσουν. Και χρειάστηκε, φυσικά, και

Αναδρομή
πρωτότυπο
Τσαν, 55
18-23

Χειρ
Α. του
Ν. (Ρεβ. 1971)
50 Ανατολ. 118
Ζαγορί

Χειρ
Κον. 118
Καζο

Εγκατάσταση στη
Μουργκάνα
Τσαν, 55 23-29

κατόπι να πολεμήσουν συνέχεια για να κρατήσουνε τη βάση και τ' ορμητήριο της Μουργκάνας.

Τώρα με την έπιθεση που περίμεναν, όλα μπαίνανε στη ζυγαριά της μεγάλης κρίσης: ο έχθρος θά τους χτυπούσε με όλα τα μέσα του. Κι αυτοί δέν έπρεπε μονάχα να κρατήσουν. Μά και να στερεώσουν την εγκατάστασή τους σ' αυτό το βουνό, που μοιάζει σάμπως ν' ανοίγει τα μπράτσα του πάνω απ' όλη την Ήπειρο, πρός όλους τους δρόμους της, πρός την εξόρμηση και τη νίκη. Αυτά είπανε τότες που μαζευτήκανε στο Άρχηγείο.

Από κει και πέρα ο κάθε μαχητής είταν κιάλας έτοιμος να βάλει στη συνείδησή του τα πράματα ορθά και κομμένα. Η μικρή στρατιά πριν αντικρύσει τον έχθρο είχε να δαμάσει τον άγριο βράχο της Μουργκάνας. Τρεις μήνες τα χέρια τους μάτωσαν, τα χνάρια των ποδαριών τους τυπώθηκαν άπάνω στην πέτρα της. Μέσα στις μέρες που λείπονταν, όλα όσα είχανε κάνει θά 'πρεπε τώρα να τα κοιτάζουμε πάλι, να τα τελειώσουν. Ολόπλευρη και γρήγορη προετοιμασία λέγεται αυτό στη γλώσσα που μεταχειριζόμαστε συχνά στον άγωνα. Έδω για τη Μουργκάνα θά πεῖ καλώδια για τα τηλέφωνα, περασμένα πάνω από βαθιές χαράδρες και δρόμοι βατοί που άνοιχτήκανε σ' άπάτητα στεφάνια του Βουνού. Θά πεῖ χαρακώματα σκαμμένα μέσα στο βράχο, πολυβολεία με ξύλα κουβαλημένα από πολλές ώρες μακριά, χωρίς τη βοήθεια της μηχανής, χωρίς κάν εργαλεία — όλα με τα χέρια, όλα με το μυαλό. Τόσο πολύ που λέω πώς άν κάποτε θά 'τανε να μετρήσουμε στην Ελλάδα τί κάναμε αυτά τα όχτώ χρόνια που πολεμούμε έτούτη η Μουργκάνα θά 'πρεπε ν' άπομείνει έτσι όπως είναι τη τώρα, άπειρα χτη, σάν ένα μέτρο της άνθρώπινης δύναμης. Ένα μνημείο της θέλησης και της πίστης.

Επίθεση για κατάκτηση Μουργκάνας
Τσαν, 55 17-18

Προσφορά
σικελή
από
αντίρτες
πρω
"Πέργαλι"
Τσαν,
55 72-73

ΚΑ
ΕΙΛΑΕ

Μεγάλα εΐταν και τοῦ ἐχθροῦ τὰ συμφέροντα σ' αὐτὴ τὴ μάχη. "Ὅπου κι ἂν κάνει νὰ κινηθεῖ στὴν Ἡπειρὸ και ἴσαμε τὸ Γράμμο, ἐναντία στὶς ἄλλες δυνάμεις τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ, ἔχει τὴ Μουργκάνα στὰ πλευρὰ του. Γι' αὐτὸ κουβάλησε ἐννιά τάγματα ταχτικὸ στρατό, δυὸ τάγματα ἀπὸ κομάντος, ἓνα ἀνεξάρτητο τάγμα ἀπὸ μισθοφόρους ἐγκληματίες, μιὰ δύναμη ἀπὸ ἑπτὰ χιλιάδες πεζικό, μαζί με ὀχτῶ κανόνια μικρὰ και μεγάλα, κι ἄρχισε ἀπὸ δῶ τὴν «ἐαρινὴ ἐκστρατεία» τοῦ 1948. Καὶ γι' αὐτό, σὰ δὲν πέτυχε τὴν πρώτη φορά, ξαναδοκίμασε πάλι σὲ λίγο με μεγαλύτερες ἀκόμα δυνάμεις. Καὶ τόσο πολὺ τὸ πίστευε σίγουρο, ποὺ κουβάλησε τότες και τὴ διαβόητη Βαλκανικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ μᾶς ἰδεῖ πῶς θὰ σκορπίζαμε και θὰ μπαίναμε κυνηγημένοι στὴν Ἀλβανία. Ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ντῆνης και ὁ λοχαγὸς Γκιωτιέ εΐτανε μαζί.

Δέκα φορές ὀλιγότεροι και με μέσα τιποτένια μπροστὰ στὰ δικὰ τους, οἱ μαχητὲς τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ τὰ βγαλαν πέρα και τὴν πρώτη και τὴ δεύτερη φορά. Καὶ ἡ «ἀμυντικὴ» μάχη ποὺ ἔπρεπε νὰ δώσουν γιὰ νὰ κρατήσουν τὶς θέσεις τους γλήγορα γίνηκε, και τὴν πρώτη φορά και τὴ δεύτερη, μάχη φθορᾶς και καταστροφῆς τοῦ ἐχθροῦ — μέσα σὲ λίγες μέρες, δική μας ἐπιθετικὴ μάχη.

Πῶς τὰ κατάφεραν; Ὁ παραλογισμὸς τοῦ ἄκρου ἡρωισμοῦ εἶναι ἡ ἀπάντηση γιὰ τὸ Μεσολόγγι τοῦ 1826, γιὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο, γιὰ τὸ Δεκέμβριο στὴν Ἀθήνα. Μὰ γιὰ τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Μουργκάνας, μιὰ τέτοια ἐξήγηση, με μόνο στοιχεῖο τὸν ἡρωισμό τῶν μαχητῶν τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ, θὰ ἴτανε λειψή. Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ μπεῖ μαζί και ἡ σταθερὴ και μελετημένη διεύθυνση ὅλης τῆς ἐπιχείρησης ἀπὸ τὸ Ἀρχηγεῖο Ἡπείρου. Θὰ πρέπει

Τσαν, σ. 73

Προβλεπόμενα
ιστορική
αυτή
ἐξισωτικὴ
72
π
D.E.E

Προβλεπόμενα
ἐπιχείρησης
1685
C30
Μαρτίου -
5 Απριλίου
1948

Τσαν, σ. 29-30

φυσικὰ νὰ μπεῖ μαζί και τὸ κατώτατο ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ ποὺ χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν ἐπίθεση. «Ἐχομεν ἐπιδοθεῖ σ' ἓναν ἀγῶνα ἐξοντωτικόν, ποὺ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μᾶς ἐνθουσιάζει και νὰ μᾶς χαροποιεῖ», γράφει ὁ στρατιώτης Ρήγας Λαζανᾶς, Ἀθηναῖος ἀπὸ τὸν 3ο λόχο τοῦ 611, στὸ ἡμερολόγιό του. «Τρεῖς μῆνες ἀστείρευτων θλίψεων και ταλαιπωριῶν», γράφει ὁ στρατιώτης Μιχαὴλ Παπακώστας ἀπὸ τὸ 627 τῆς 74ης Ταξιαρχίας. "Ἰέρα 5" → Τσαν, σ. 97

Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ μπεῖ τὸ μυστικὸ τῆς ταχτικῆς τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ — τῆς ταχτικῆς τῆς ἐνεργητικῆς ἀμυνας. Αὐτὸ δὲν εἶναι λόγος ἀδειανὸς σὰν τοὺς ὄρους τῶν στρατηγῶν τῆς Ἀθήνας. Ἐνεργητικὴ ἀμυνα θὰ πεῖ πέντε ντουφέκια ποὺ χτυποῦν ἓναν ὀλάκερο ἐχθρικὸ καταυλισμὸ, μιὰ προφυλακὴ ποὺ γίνεται γραμμὴ κύριας ἀμυνας. Θὰ πεῖ ποδάρια ποὺ περπατοῦνε — ζυπόλυτα κάποτε — μέσα σὲ λάσπες και χιόνια γιὰ νὰ φτάσουν πίσω ἀπὸ τὶς ἐχθρικὲς θέσεις. Θὰ πεῖ νάρκες ποὺ τινάζουνε τ' αὐτοκίνητα μακριὰ ἀπὸ τὸ μέτωπο. Ὀλμοι ποὺ κουβαλιοῦνται δέκα και δώδεκα ὄρες στὴν πλάτη. Θὰ πεῖ ἓνας σύνδεσμος δεκαοχτῶ χρονῶν ποὺ τρέχει ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς σφαῖρες, ἓνας γέρος μεταγωγικὸς ποὺ κουβαλάει στὴν πλάτη του ἓνα κορίτσι με σπασμένο ποδᾶρι και αὐτὸ τραγουδάει:

Ἐμπρὸς ΕΛΑΣ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Αντ-ετικὴ
-1948. ΕΛΑΣ

εὐθὺν ἀφηγητῆ (Νεοτιρικότητα)

Θὰ προσπαθῆσω νὰ ἱστορήσω τὰ πράματα ὅπως γίνανε με τὴ σειρά τους.

Τσαν, σ. 73

σ. 97

ἠρωικὴ
διατίπωση

Δια τὸ 30
11/11/1947
Τσαν, σ. 73-75

Τρεῖς-τέσσερις μέρες πιὸ πρὶν, ὅλη ἡ ἐχθρική δύναμη παίρνει τὴν κανονική ἐπιθετική της διάταξη μπροστὰ στὶς δικές μας θέσεις, πὺ βρίσκονται ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ τὴ Μουργκάνα. Γιὰ νὰ προχωρέσει καὶ νὰ φτάσει ἴσαμε κεῖ χρειάζεται νὰ δώσει συνέχεια μάχες, μέρες ὀλάκερες, νὰ καταπονεθεῖ καὶ νὰ καθυστερήσει. Ἡ σκληρὴ ἀντίσταση τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν εἶναι ἓνα προμήνυμα γιὰ τοὺς στρατιῶτες γιὰ ὅσα θὰ γίνουνε παραμέσα. Οἱ μικρὲς ἀντάρτικες ὀμάδες πὺ κινοῦνται παντοῦ, στὰ πλευρὰ καὶ στὴν πλάτη τους, τοὺς χτυποῦνε μέρα καὶ νύχτα.

κατηγορία ἀντιπάλων

Μὰ βασίζονται στὴ δύναμη τῶν μέσων τους, ἔχουνε τὴν ἐλπίδα στὸν ἀριθμὸ τους, λογαριάζουνε πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὰ κανόνια καὶ τ' ἀεροπλάνα τῶν Ἀμερικάνων. Ὁ κύριος Ἀντωνόπουλος, διοικητὴς τῆς VIII Μεραρχίας, βρίσκεται κιόλας ἐκεῖ — ἀρκετὰ πίσω φυσικά. Θέλει νὰ βεβαιώσει τοὺς Ἀμερικάνους γιὰ τὴν ἀφοσίωσή του. Ὁ Βὰν Φλήτ εἶναι στὰ Γιάννινα.

Τσαν, σ. 24

Ἡ προκήρυξη πὺ βγάζει μιὰ μέρα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίθεση ὁ διοικητὴς τῆς 76ης Ταξιαρχίας κύριος Ἀσημάκης, εἶναι ἓνας καθρέφτης τῆς περηφάνιας καὶ τῆς σιγουριᾶς του γιὰ τὰ κανόνια καὶ τ' ἀεροπλάνα πὺ τοῦ δίνουν οἱ Ἀμερικάνοι γιὰ νὰ σκοτώνει τὸν Ἑλληνικὸ Λαό. Οἱ σύμμαχοί του, λέει, τὸν παραστέκουνε στὸν ἀγῶνα πὺ ἀρχίζει.

εἰρωνία

Σὲ μιὰν ἄλλη προκήρυξη πὺ τὴν ὑπογράφει ὁ «ἐνδοξος ἔθνικὸς Ἑλληνικὸς Στρατὸς» καλοῦνε τοὺς ἀντάρτες,

Προκήρυξις
ἐθνικῆς
στρατῶν
Τσαν, σ. 75

τὰ «ἀθῶα Ἡπειρωτόπουλα» νὰ ξυπνήσουν. Δηλαδή νὰ παραδοθοῦν. Καὶ πρὶν παραδοθοῦν νὰ σκοτώσουν τὸν ἀρχηγὸ τους Καλιανέση. Τσαν, σ. 18, 75

Προδότη καὶ δειλὸ τὸν λένε τὸν Καλιανέση σ' αὐτὴ τὴν προκήρυξή τους. Προδότης φυσικά γιατί, πολεμιστὴς στὴν Ἀλβανία, πολέμησε καὶ κατόπι στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Γερμανοὺς, ἀντὶς νὰ ἴναι μαζί τους, ὅπως εἶταν αὐτοί. Καὶ δειλὸς γιατί κατάφερε καὶ ξέφυγε ἀπὸ τὰ χέρια τους. Εἶτανε μὲ τοὺς πρῶτους μόνιμους ἀξιωματικούς τοῦ ΕΛΑΣ, πὺ ἀπὸ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1946 ἀπομονώθηκαν στὴ Νάξο. Ἀπὸ κεῖ μὲ ἄλλους ἔντεκα δειλοὺς σὰν αὐτὸν πῆραν ἓνα καΐκι καὶ τὴ νύχτα στὶς 15 τοῦ Ἀπρίλη 1947 τραβῆξαν καὶ βγῆκαν κοντὰ στὴν Ἀταλάντη. Μὲ πέντε ὄπλα μονάχα καὶ ἓνα ὀπλοπολυβόλο, χωρὶς ὀδηγὸ καὶ χωρὶς συνδέσμους, ξεκινήσανε ν' ἀνταμώσουν τὰ τμήματα τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ τῆς Ρούμελης. Ὅπου κι ὅποτε τὰ βροῦνε. Περπατούσανε μονάχα τὴ νύχτα μὲ ὀδηγὸ τὸ ἀστέρι τοῦ Πόλου καὶ τὸ φαῖ τους τέλειωσε ἀπὸ τὴ δευτέρη μέρα. Τὸ νερὸ εἶταν ἓνα δεύτερο βάσανο.

Τσαν, σ. 100-101

εἰρωνία

Στὶς εἴκοσι τοῦ Ἀπρίλη ὁ συνταγματάρχης Κούκουρας, πὺ εἶταν καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς, δὲν μποροῦσε πιά νὰ περπατήσει. Ἐνα παλιὸ του τραῦμα εἶχε ἀνοίξει καὶ τὸν πονοῦσε πολὺ. Τοὺς εἶπε νὰ φύγουν, τοὺς διέταξε νὰ τὸ κάνουν — κ' ἔμεινε μόνος του κοντὰ στὸ χωριὸ Μαρτίνο, ὅπου πιάστηκε κατόπι, δικάστηκε στὸ στρατοδικεῖο τῆς Λαμίας, καταδικάστηκε σὲ θάνατο καὶ πέθανε παλληκαρίσια.

Οἱ ἄλλοι συνεχίσανε τὴν πορεία μέσα στὰ λόγγα καὶ τίς χαράδρες τῆς Λοκρίδας. Περπατούσανε πάντα τὴ νύχτα καὶ μακριὰ ἀπ' τὰ μονοπάτια. Σταθμοὶ χωροφυλακῆς, ἀποσπάσματα, ὀπλισμένοι χωρικοὶ καὶ δραγάτες τοὺς κυνηγοῦσαν. Ἀκόμα καὶ οἱ τσομπαναραῖοι καὶ οἱ ἐξοχίτες πῆρανε δια-

Ἡρωικὴ
ἀποστολὴ τῶν ἀρχῶν
Καλιανέση

ταγή νὰ τοὺς πιάσουν ὅπου τοὺς βροῦνε. Πέσανε καὶ ξαναπέσανε σὲ μπλόκα καὶ σὲ καρτέρια, λαβώθηκε ὁ Βενετσανόπουλος, ἀνεβήκανε μὲ σκοινιά σὲ γκρεμοὺς καὶ κατρακυλήσανε μέσα σὲ σάρες κ' ὕστερα ἀπὸ δεκαπέντε μέρες τέτοια πορεία, μὲ ὁδηγὸ τοὺς μονάχα τ' ἀστέρι καὶ τὴ θέληση νὰ φτάσουν ἢ νὰ πεθάνουν, πέρασαν τέλος στὴν Οἶτη καὶ βρῆκαν τὸ Διαμάντη καὶ τὰ παλληκάρια του.

Οἱ ἀξιωματικοὶ σὰν τὸν Ἀντωνόπουλο, τὸν Ἀσημάκη καὶ τὸν Μανάρια κι ὅλος ὁ «ἐνδοξὸς ἐθνικὸς στρατός» τοὺς δυὸ χρόνια τώρα ποὺ πολεμοῦνε τὸ Δημοκρατικὸ Στρατὸ δὲ θὰ βροῦν στὶς γραμμές τοὺς παρόμοιους δειλοὺς καὶ παρόμοιους προδότες. Στὸ δικό μας τὸ στρατὸ ὁ κάθε μαχητῆς ἔχει μιὰ ἀτομικὴ ἱστορία τιμῆς καὶ παλληκαριᾶς καὶ ξέρεي πόσο ἀξίζει αὐτό. Καὶ γι' αὐτὸ ἀγαπάει καὶ σέβεται τοὺς ἀρχηγούς του ποὺ κι αὐτοὶ ἔχουν, ὅλοι τους, ὁ καθένας τὴ δική του ἱστορία.

Στὸν «ἐθνικό» τοὺς στρατὸ ὅλοι περιφρονοῦνε, μισοῦν καὶ φοβοῦνται τοὺς ἄλλους. Καὶ μὲ τὸ δίκιο τους. Οἱ διοικητὲς περιφρονοῦνε καὶ σκιάζονται τοὺς χαφιέδες τῆς Μεραρχίας, οἱ ἀξιωματικοὶ τοὺς διοικητὲς τους, οἱ χαφιέδες τῆς Μεραρχίας τοὺς μπράβους τῶν διοικητῶν καὶ οἱ στρατιῶτες ὅλους τοὺς ἄλλους. Καὶ πρῶτα-πρῶτα περιφρονοῦνε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους.

Ἐκεῖνο ποὺ λέμε ρωμαίικο φιλότιμο, κ' εἶναι μιὰ ἐθνικὴ ἀρετὴ ὅταν δὲν φτάνει στὴν ὑπερβολή, εἶχε πάντα μεγάλη πέραση στὸ στρατό. Οἱ διοικητὲς τὸν παλιὸ καιρὸ λύνανε δύσκολα προβλήματα τῆς πειθαρχίας καὶ τοῦ στρατώνα μονάχα μὲ τὸ φιλότιμο τοῦ στρατιώτη. Πέρασα γιὰ δεκαπέντε μέρες ἀπὸ τοὺς στρατῶνες τῆς Ἐθνοφρουρᾶς. Καὶ μπορῶ νὰ βεβαιώσω πὼς τώρα οἱ Ἕλληνες ποὺ στρατεύονται πρέπει νὰ βγάλουν καὶ τὸ φιλότιμό τους μαζὶ μὲ τὸ πολιτικό

τοὺς πουκάμισο: οὔτε χρειάζεται οὔτε ἐπιτρέπεται τὸ φιλότιμο στὸ μοναρχοφασιστικὸ στρατό.

Σὲ μιὰ στιγμή εἰλικρίνειας ὁ διοικητῆς τοῦ 17ου τάγματος Ἐθνοφρουρᾶς, ταγματάρχης Δημήτριος Γούδας, εἶπε μιὰ μέρα στὸ λοχαγὸ Βραδῆ:

—Ἐμένα νὰ μοῦ φέρνονταν ἓνας ἀνώτερός μου ὅπως σοῦ φέρνουμε ἐγὼ θὰ τὸν σκότωνα ἢ θὰ αὐτοκτονοῦσα...

Ἐ Βραδῆς γελοῦσε. Ἦξερε πὼς ἔτσι φέρνονται καὶ σ' αὐτὸν οἱ ἀνώτεροί του. Κ' οἱ στρατιῶτες ποὺ ἀκούγανε ξέρανε πὼς ἔτσι φέρεται κι ὁ Βραδῆς στοὺς παρακατιανούς του...

Τὰ χιόνια σταματήσανε κι ὁ οὐρανὸς εἶναι κατακάθαρος. Στις 28 τοῦ Φλεβάρη ἡ ἐχθρική δύναμη ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς τοῦ μετώπου ἀρχίζει τὴν ἐπίθεσή της. Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί τους, εἶναι πολὺ σίγουροι καὶ γι' αὐτό, ἔτσι γράφουν στὴν προκήρυξή τους. Καὶ ξεχωριστὰ ὁ Προφήτης Ἡλίας ποὺ πιάνει τὶς κορφές, ὁ Ἅγιος Πέτρος μὲ τὰ κλειδιά τοῦ Παραδείσου, γιὰ ὅσους φυσικὰ θὰ σκοτώνονταν κι ἄγνωστο μόνον πῶς τοὺς ἤρθε νὰ προεξοφλήσουν καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὴ συμπαράσταση, ποὺ ὅπως ὅλοι τὸ ξέρουμε εἶναι θαλασσινός.

Ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἀεροπλάνο γυρίζουν ἀπάνω ἀπὸ τὶς θέσεις τῶν δικῶν μας. Ὅλα τὰ κανόνια χτυποῦνε. Εἶναι ἓνα ξεκίνημα θεαματικό, βαρὺ, γεμάτο πολεμικὴ μεγαλοπρέπεια, καθὼς ταιριάζει στοὺς προστάτες τοῦ πολιτισμοῦ. Μία ἀπὸ τὶς ὀβίδες ποὺ πέφτουν ἀράδα μέσα στὸ χωριὸ Τσαμαντά, πάνω στὰ χωριάτικα σπίτια, σκοτώνει δυὸ γυναῖκες.

Στὴ μέση εἶναι τὸ 628, οἱ κομάντος ἀπὸ τοὺς ΛΟΚ, δεξιά ἢ 75ῃ Ταξιαρχία, στὸ ἀριστερὸ τοῦ μετώπου ἢ 76ῃ Ταξιαρχία μὲ τὸ 611 καὶ στὸ ἄκρο ἀριστερὸ τὸ ἀνεξάρτητο τάγμα τοῦ Γαλάνη. Τσαν, 55 75-76

Αὐτὸς ὁ Γαλάνης εἶναι ἓνα μεγάλο παλληκάρι ἀντάξιο τοῦ κράτους ποὺ ὑπηρετεῖ. Στὴν ἱστορία τῆς Ἐθνικῆς μας Ἀντίστασης εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα ὁ «χασάπης τῆς Πρέβεζας». Ἐκβιαστὴς καὶ θρασύδειλος, δέρνει τὶς γυναῖκες, σκοτώνει τοὺς ἄοπλους, ἐκβιάζει τοὺς ἐμπόρους καὶ

τοὺς μαγαζιώτες, ἀφανίζει στὸ δρόμο του τὰ ρημαγμένα νοικοκυριά τῶν χωρικῶν. Καὶ οἱ στρατιῶτες ποὺ ἔχει στὸ τμήμα του, ἐθελοντὲς μισθοφόροι, τὸ ἴδιο — ἓνας κ' ἓνας ὅλοι τοὺς ξεδιαλεγμένοι.

Δὲν λείπουν ὁ δήμιος καὶ ἡ πόρνη. Ἐθνικιστὲς ἀμφοτέρω ὡς τὸ κόκαλο, προστάτες τῆς τιμῆς, τῆς οἰκογένειας, τῆς πατρίδας, τῆς θρησκείας καί, πρῶτα-πρῶτα, τοῦ Στέμματος. Ὁ δήμιος εἶναι ἓνας Βορειοηπειρώτης μὲ γένια, ὅπως ταιριάζει στὴν περίσταση, γέρος καὶ κουφός, ὅπως εἶναι καὶ στὰ μυθιστορήματα. Ἐναν μαχητὴ τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ ποὺ τὸν πιάσανε αἰχμάλωτο κοντὰ στὸ ὕψωμα ποὺ λέγεται Τζελίλι αὐτὸς ὁ δήμιος τὸν ἔσφαξε μπροστὰ σὲ ὄλους κ' ἐγλείψε κατόπι μὲ ἡδονὴ τὸ μαχαίρι του. Μόλο ποὺ τὸ βεβαιώνουν πῶς ἔκοψε καὶ τὸ αὐτὶ τοῦ μαχητῆ, τὸ ᾤψησε καὶ τὸ ᾤφαγε, δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω μιὰ τέτοια χτηνωδία, ἀκόμα καὶ μέσα στὸν «ἐθνικόν» μας στρατό, ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὰ προαιώνια ἰδανικὰ τῆς φυλῆς. Αὐτὸς ὁ δήμιος παινιότανε πῶς εἶχε σφάζει μέσα στὰ ὄχτῶ χρόνια δυὸ χιλιάδες ἀνθρώπους. Ὑπῆρχε κι ἄλλος ἓνας ἐφεδρικός δήμιος μὲ καμιὰ ἑφτακοσαριὰ σκοτωμοὺς ὅπως ἔλεγε.

Ἡ πόρνη εἶταν ἀπὸ ἓνα χωριὸ τῆς Κόνιτσας ποὺ λέγεται Κλειδονιάβιστα. Ἀσκοῦσε τὸ ἐθνικοφρονέστατο ἐπάγγελμα τῆς στὰ Γιάννινα. Εἶταν εἴκοσι πέντε χρονῶν κ' ἔπινε κρασί καὶ χασίς. Στὸ τάγμα τὴν ἔφερε μαζί του ἓνα πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Γαλάνη. Τ' ὄνομά του Γιάννης Μπότσικος ἀπὸ τὸ χωριὸ Τσαμαντά, τὸ ἐπάγγελμα του σωματέμπορος καὶ τὸ ξεχωριστὸ διακριτικὸ του πῶς εἶταν ἰσοβίτης στὶς φυλακές.

Τὴν κοπέλα τὴν εἶχανε μαζί μὲ τὸ Γαλάνη συνεταιρικά, γιὰ νὰ τοὺς μαγειρεύει, γιὰ ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται καὶ γιὰ

τούς αξιωματικούς του ταχτικού στρατού, να τους καλοπιάνουν. Όταν σφάξανε το μαχητή μας δεν μπορούσε να λείψει κι αυτή από το θέαμα. Κι όταν ο δήμιος έφτασε στην κορφή της άψηλης τέχνης του, αυτή χτύπησε τα παλαμάκια, άνασήκωσε το φόρεμά της πάνω από τα γόνατα κ' έφερε μια βόλτα γύρω-γύρω προς τιμή του. "Όλοι τότες καμαρώσανε την παλληκαριά και τη λεβεντιά της. Οί στρατιώτες από τον 1ο, από τον 2ο κι από το λόχο Διοίκησης του 611 τὰ είδανε και τὰ μαρτυράνε.

Αυτοί οί αδιάλλαχτοι πατριώτες του Γαλάνη τό 'χανε για καύχημά τους πώς στη μικρή πολιτεία που λέγεται Σαγιαδάρα δεν αφήσανε γυναίκα και κορίτσι. Στο χωριό Παλαμπά, που βρίσκονταν ως τις 29 του Φλεβάρη, δέρνηνε τον κοσμάκο για ν' ανάβουν τὰ αίματα και μεθοκοπούσαν συνέχεια. "Ένα παιδάκι θέλανε να το σκοτώσουν στα καλά καθούμενα και μπήκαν στη μέση οί στρατιώτες και το πήρανε από τὰ χέρια τους. Στην Πόβλα, που πήγανε κατόπι, ένας απ' αυτούς γυρνούσε στους δρόμους με δυο σουβλες σιδερένιες στα χέρια. Στη μια σουβλα είτανε κότες μαδημένες και στην άλλη ψημένες:

— Πέντε χιλιάδες ή μία, δέκα χιλιάδες οί ψημένες.

Στο χωριό Ασπροκλήσι, που πέρασαν, άρχισαν, όπως είχαν διαταγή, και καΐγαν τὰ σπίτια. Εΐταν κ' εκεί στρατιώτες από το 611 και τούς είδανε. "Ένας γέρος άνθυπολοχαγός, τ' όνομά του Κωνσταντόπουλος, μόνιμος στο στρατό, σαν είδε τις φωτιές στάθηκε παράμερα, κοίταζε και τον πήραν τὰ δάκρυα. Οί στρατιώτες τον άκούσανε κ' έλεγε:

— Τέτοιο κράτος καλύτερα να χανόταν.

Αυτοί οί φουκαράδες από το 611 είχανε πολυβασανιστεί. Κάπου τέσσερις μήνες τούς σέρνηνε πάνω και κάτω για «να καταπνίξουν την άνταρσία»! Τώρα δεν πηγαΐνανε

πουθενά αν δεν μπαΐναν μπροστά τους οί βαθμοφόροι. Στο Τζελίλι που λέγαμε και παραπάνω γίνηκε όλόκληρη φασαρία για μια διμοιρία που θέλαν να στείλουν για άνίχνευση. Δεν πήγαινε κανένας ώσπου μπήκε μπροστά τους ο άνθυπολοχαγός και οί παλληκαράδες που τραγουδοΐσαν «ως τη Μόσχα κατοχή» όσο βρίσκονταν μέσα στις πολιτείες.

Ο Γαλάνης και το 611 προχωρούνε σε μια γραμμή δίπλα-δίπλα στα σύνορα. Ο στρατιώτης Ρήγας Λαζανάς στο ήμερολόγιο που μνημόνευσε και παραπάνω γράφει: «Η άεροπορία και το πυροβολικό βάζουν συνέχεια τὰ πυρά τους, ενώ οί Γαλάνηδες προχωρούν στα χωριά και με εμπρηστικές τὰ καΐνε.» Ο σκοπός τους είναι να μās κλείσουν από κει. Κ' επειδή δεν μπορούν άλλιώς να προχωρέσουν, ο Γαλάνης, για να φτάσει στο ύψωμα Τζελίλι, πέρασε με όλο το τάγμα του μέσα από το άλβανικό έδαφος. Το βεβαίωσε με γράμμα του ο στρατιώτης Γιάννης Πασσιάς από τη Μυτιλήνη, στο τάγμα 611.

Από την άλλη μεριά του μετώπου, ένα είδος τανάλια, τέσσερα τάγματα σφίγγουνε τις μικρές μας δυνάμεις, το βάρος από άλλα τρία τάγματα πέφτει στη μέση. Η άεροπορία από πάνω βουΐζει άσταμάτητα, χτυπάει άνεμπόδιστα, τὰ όχτώ τους κανόνια τρεις μέρες, στις 28 και στις 29 του Φλεβάρη και την πρώτη του Μάρτη καΐνε τον τόπο.

Οί Αμερικάνοι κοιτοΐνε με τὰ κυάλια και καμαρώνουν. Η λογική και ή στρατιωτική τέχνη του κύριου Άντωνόπουλου έχουνε κιόλας δοσμένη τη νίκη στα κανόνια, τὰ άεροπλάνα, στον αριθμό των μπουλουκιών που μυρμηγκιάζουν.

Στὰ χαρτιά. Στὰ λόγια. Στὰ ανακοινωθέντα. Με τούς

Γεωγραφία, σ. 181

έγκλωβισμούς και τις συντριβές. Μά τρεις μέρες και τρεις νύχτες τὰ τμήματα τῆς Μουργκάνας τούς άλωνίζουν. Δυὸ τάγματα, τὸ 583 και τὸ 584 ἀπὸ τὴν Καστάνιανη χτυπιοῦνται συνέχεια χωρίς οὔτε σπιθαμὴ νὰ προχωρέσουν κατὰ τὴν Ἁγία-Μαρίνα ποὺ εἶναι ὁ σκοπὸς τους. Μιὰ ομάδα σ' ἐκεῖνον τὸν τομέα — και μιὰ ομάδα θὰ πεῖ ἑπτὰ ντουφέκια κ' ἓνα ὄπλοπολυβόλο — δέχεται τὸ μεγαλύτερο βάρος ἀπὸ μιὰ ὀλάκερη διλοχία. Κι ὡστόσο κρατᾶει και μπορεῖ νὰ κάνει ἑπτὰ ἀντεπιθέσεις μέσα σὲ μιὰ μέρα. Τῆ νύχτα ὅλο τὸ τμήμα τοῦ Παπαδημητρίου τούς ἀφανίζει μὲ τούς αἰφνιδιασμούς του.

σημειωμένα

Χωρὶς τὴν ἀρμυρὴν, βίρθε τὸν Μορτζάνη

Τσον. σ. 76

Σ' αὐτὸ τὸ τμήμα μέρα και νύχτα οἱ μαχητὲς μας παίζουμε μὲ τὸν ἐχθρὸ τὸ θανάσιμο παιχνίδι τῆς ἀντάρτικης μπλόφας. Ἀπὸ μιὰ ὥρα νύχτα στήνουμε καρτέρι σὲ κάποιον ἐχθρικό τμήμα. Τὸ πρωί, μόλις βλέπουμε μέσα κι ἀρχίζουμε και σαλεύουν, τούς ρίχνονται ξαφνικά, χτυποῦνε καμπόσο και σταματοῦν. Μά δὲ φεύγουνε. Κρύβονται σ' ἄλλο μέρος, πάλι κοντά, και τούς χτυποῦνε πάλι και πάλι τῆ νύχτα ἀπ' ἄλλοῦ. Μουλώνουνε σὲ καινούργιες θέσεις ποὺ πιάνουνε και τραβοῦν και ξανατραβοῦν αὐτὴ τῆ δουλειὰ σ' ἓνα τέτοιο μάκρος ποὺ κάνει κάποτε τούς ἄλλους νὰ ξεφωνίζουν ἀπ' τὰ χαρακώματα ποὺ τρυπώνουν, ἀντὶς νὰ κάνουν ἐπίθεση.

— Μὴ χτυπᾶτε και φεύγετε. Ἀφῆστε μας πιά νὰ κοιμηθοῦμε...

Σὰν βραδιάζει, σ' ὅλα τὰ τμήματά τους πέφτει μαζί μὲ τὸ σκοτάδι ἡ ἀγωνία και ὁ φόβος. Ἀρχίζει τὸ μαρτύριό τους, τὸ μαρτύριο τῆς ἀυπνίας, τῆς ἀναμονῆς, τῆς νευρικῆς ὑπερέντασης ποὺ φτάνει στὸν παροξυσμὸ μὲ τὸν παραμικρὸ θόρυβο. Φτάνει νὰ κυλήσει μιὰ πέτρα, νὰ ξεγλιστρήσει ἓνα νυχτερινὸ ζουλάπι, γιὰ νὰ ξεσπάσει στὴ στιγμὴ μιὰ «παρεξήγηση», μὲ πυρὰ ὀμαδὸν και συναγερμούς στὰ διπλανά τμήματα, ὅπως συχνὰ τὸ γράφουνε στὰ δελτία τους.

Πάλι

Εραλλαρι αφηγητικη προσωπων 9-8

— Θὰ πᾶμε ὅλοι φυματικοὶ πρὶν σκοτωθοῦμε, λένε οἱ στρατιῶτες.

Οἱ μαχητὲς μας πρέπει νὰ βρίσκουνε μεγάλο κέφι σ' αὐτὸ τὸ λαχτάρισμα, τ' ἀσταμάτητο βασάνισμα τοῦ ἐχθροῦ. Βαρύς, μηχανικός εἶναι ὁ γδοῦπος τῆς ἐχθρικῆς χοντροκέφαλῆς δύναμης ποὺ κινιέται. Εἶναι τὸ ἄψυχο μπουλούκι ποὺ σέρνεται. Σβέλτη κ' ἐπιμονη, πονηρὴ και χαρούμενη εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ ἀντιστέκεται μὲ πίστη και ἀπόφαση, μ' ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ και μὲ λαχτᾶρα γιὰ τὴ νίκη.

σημειωμένα

ἐπιμένει χωρὶς ἀποφύγει

ἀσπίδων καὶ κατὰ

Χρειάζεται βέβαια νὰ τὰ ἔχεις αὐτὰ — και πίστη και καρδιά δυνατὴ. Μά πρέπει νὰ ἔχεις και τὸν κόσμον μαζί σου. Ἀλλιῶς δὲ γίνεται τίποτα. Χρειάζεται νὰ ἔχεις τὸν κόσμον γιὰ νὰ σοῦ δείχνει τὸ δρόμο, γιὰ νὰ σὲ κρύβει, νὰ σὲ ὀρμηνεύει και νὰ σ' ὀδηγᾶει. Χρειάζεται νὰ ἔχεις μαζί σου τὶς γυναῖκες τῆς Ἁγία-Μαρίνας και ἄμ' ἀκοῦνε τὸ ντουφεκίδι νὰ ἀφήνουνε και δουλειές και παιδιὰ τους και νὰ τρέχουνε νὰ ῥθοῦν νὰ σὲ βροῦνε, νὰ σοῦ φέρουν ψωμὶ και νερὸ και νὰ σοῦ πάρουνε πίσω τούς λαβωμένους.

Στὸ κέντρο τοῦ μετώπου ποὺ κάνουν ἐπίθεση δυὸ τάγματα — τὸ 625 και τὸ 581 — τέσσερις ὀμάδες δικές μας κάνουν ἀντεπίθεση τὴν τρίτῃ μέρα, πρώτῃ τοῦ Μάρτη. Εἶναι ἀπὸ τὰ τμήματα τοῦ Φωκᾶ και αὐτὸς κάπου θὰ κάθεται σταυροπόδι κείνη τὴν ὥρα και χαμογελάει ματσουλώντας τὰ χοντρά του χεῖλια. Ἐέρει καλὰ τί θὰ γίνει.

Τσον. σ. 76

— Τὸ 625 ἔχω ἀπέναντί μου;

— Μάλιστα συναγωνιστὴ ταγματάρχη.

— Πάρ' το λοχαγὲ Βασιλάρα και ξενοιάζω μ' αὐτό.

Ἄ Βασιλάρας ζύνει τὸ κεφάλι του.

— Διμοιρία, πάρτε τὸ 625 και ξενοιάζω κ' ἐγώ.

Πρὶν ξεκινήσουν οἱ τέσσερις ὀμάδες, ὁ ἐπίτροπος τοῦ λόχου Χριστόφορος δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσει τ' ἀρχαῖα μας

σύνεργα πού ζυμώθηκαν με τὸν ἀγώνα. Καὶ πρὶν ἀρχίσουν τὸ ντουφεκίδι, μιάμιση ὥρα μιλοῦνε στοὺς ἀντικρινούς με τὸν τηλεβόα. Γιὰ τὴν πολιτική, γιὰ τὸν πόλεμο, γιὰ τὸ Φασισμό, γιὰ τὴν Κατοχή — ἔχουν ὅλοι τους κάτι νὰ ποῦνε καὶ λένε με τὴ σειρά. Δυὸ παιδιὰ πού πρωτοπηγαῖναν σὲ μάχη φαινόντανε πολὺ τρομαγμένα. Στὸν «ἐθνικὸν» στρατὸ θὰ τὰ ντουφεκίζαν ἢ θὰ τὰ χτυποῦσαν ἀπὸ πίσω. Ὁ Χριστόφορος τὰ πῆρε μαζί του. Οὔτε τὰ φοβέρισε οὔτε τοὺς ἔδωκε συμβουλές. Τὰ ἔβαλε καὶ μιλήσανε με τὸν τηλεβόα. Κι ἀναθάρρεψαν καὶ τὰ δυὸ σὰν ἀκούσανε τὴ φωνή τους ν' ἀντιλαλεῖ μέσα στὶς λαγκαδιές κι ἀρχίσανε καὶ φωνάζαν καὶ χαίρονταν καὶ βρίζανε κιόλας. Καὶ κατόπι πολέμησαν σὰν παλιοὶ μαχητὲς καὶ δὲν πάθανε τίποτα.

Οἱ ἄλλοι, κατακοιμημένοι, κατατσακισμένοι, ἀπιστοὶ καὶ παραστρατημένοι, ἀκοῦνε μονάχα. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν τίποτα ν' ἀποκριθοῦν. Νιώθουν τὴν ἀνθρώπινη φωνή, τὴν ψυχὴ πού βρῖσκεται ἀντίκρυ τους καὶ διαλαλεῖ τὴ ζωὴ τῆς καὶ τὸν ἀγώνα τῆς. Οἱ δικοὶ μας ἀρχίζουν κατόπι καὶ τραγουδᾶνε. Κ' ὕστερα ρίχνονται, χτυποῦνε καὶ τοὺς παίρνουν φαλάγγι με τὰ ντουφέκια τους, με τὸ τραγοῦδι καὶ με τὸν τηλεβόα, με τὴν ψυχὴ τους ὄρθια καὶ φλογισμένη. Τέσσερις ομάδες ἐναντία σὲ δυὸ τάγματα, οὔτε ἕνας παραπάνω ἀπὸ δῶ οὔτε ἕνας λιγότερος ἀπὸ κεῖ. Γίνηκε ἀπέναντι στὸ ὕψωμα Κορπόραχη καὶ τοὺς γυρίσανε πίσω στὸ Κόκκινο Λιθάρι, τὴν πρώτη τοῦ Μάρτη — ψέματα;

Καμιὰ ομάδα δὲν τραβιέται πίσω ἀν δὲν ξοδιάσει καὶ τὸ τελευταῖο φυσέκι τῆς. Κάθε θέση, κάθε βῆμα πού θὰ κάνει ὁ ἐχθρὸς πληρώνεται ἀκριβὰ. Κι ὅταν πιάσει τὴ θέση κι ὅταν μπορέσει καὶ κάνει τὸ βῆμα, τὰ πράματα δὲν καλύτερεύουνε καθόλου γι' αὐτόν. Στὴν ἴδια θέση πού πατήθηκε, ὁ πόλεμος, τὸ ξέρουν καλά, δὲν τέλειωσε ἀκόμα. Κι

ἀν κάνουν νὰ προχωρέσουν, σὲ κάθε ὕψωμα, σὲ κάθε χαμήλωμα, σὲ κάθε κορφὴ καὶ σὲ κάθε ρεματιά εἶναι κ' ἕνα καινούργιο καρτέρι πάνω στὸ δρόμο τους. Καὶ καθὼς βαδίζουν με τὴν πυκνὴ τους διάταξη, οἱ δικοὶ μας τοὺς ἀφήνουνε, φτάνουνε κοντά, στὰ ἑκατό, στὰ πενήντα μέτρα καὶ τότε τοὺς ρίχνουν. Τοὺς τρομάζουν, τοὺς συγχύζουν, τοὺς σκορπίζουν καὶ τοὺς δεκατίζουν. Καὶ τραγουδᾶνε. Ὁ διμοιρίτης Γκόγκος, στὸ λόχο τοῦ Σδράβου, τραυματισμένος στὰ ὕψωματα τῆς Μεγάλης Ράχης ἔμεινε στὴ θέση του καὶ τραγουδοῦσε ὡς τὴν ὥρα πού μιὰ ὀβίδα τοῦ πυροβολικοῦ τὸν σκόρπισε ὀλότελα.

Ἔτσι κρατήθηκε τὸ μέτωπο τὶς τρεῖς πρώτες μέρες τῆς ἐπίθεσης. Οἱ ἐχθροὶ μας, μὴ μπορώνοντας ν' ἀρνηθοῦνε τὶς πολεμικὲς ἀρετὲς καὶ τὴν ἰκανότητα τῶν μαχητῶν μας, θὰ θέλανε νὰ τοὺς παραστήσουν σὰν τίποτα λύκους π' ἀγρίεψαν στὰ βουνὰ καὶ χάσανε καὶ τὸ φόβο γιὰ τ' ἄτομό τους καὶ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ἀπὸ τὴ δική μας τὴν πλευρὰ δὲν νιώθω καθόλου τὴν ἀνάγκη νὰ ξεπεράσω τὰ πράματα. Σ' ἕνα πολεμικὸ βιβλίο διάβασα πὼς μονάχα οἱ λοχίες τῆς πέννας βρῖσκουνε κέφι νὰ παρασταίνουν ἥρωες πού δὲ φοβοῦνται τὸ θάνατο. Μόλο πού δὲν εἶμαι μήτε ὑποδεκανέας τῆς πέννας θὰ ἤθελα νὰ συμφωνήσω πέρα γιὰ πέρα μ' αὐτό. Ὁ σκοπός μου δὲν εἶναι νὰ παραστήσω τίποτα μυθικοὺς ἥρωες νὰ πολεμοῦν στὴ Μουργκάνα. Ἀπλοὶ ἄνθρωποι

...φτωχογέννητοι καὶ φτωχοαναθρεμμένοι
ἐργάτες καὶ γραμματικοί, βοσκοὶ καὶ ζευγολάτες

εἶναι στὸ στρατό μας. Μὰ πιστεύουν στὸ δίκιο τους καὶ γι' αὐτὸ πολεμοῦνε καλά. Ἔχουν συνείδηση γιὰ τὸ χρέος τους,

Συγκρίσι
πάντου
τηλεβόα
τσαν
58-30-32

τραγούδι

τραγούδι

τραγούδι

ντυπημένη
τα
αφίτη
διακρίτη

εγ
υψηλὰ

Αποτίμησι
τραγούδι

γι' αὐτὸ πειθαρχοῦν στὴν ομάδα τους καὶ πεθαίνουν ὅταν χρειάζεται. Μέσα στὴν ἄρμονικὴ συμβίωση τῆς πειθαρχημένης ομάδας ἡ καρδιά γαληνεύει καὶ τὸ πνεῦμα ἰσορροπεῖ. Ἀγαποῦνε τοὺς συντρόφους τους, τὴν Πατρίδα τους, λαχταροῦνε τὴ νίκη. Εἶναι ἀπλοὶ καὶ χαρούμενοι. Γι' αὐτὸ τραγουδοῦνε τόσο πολὺ. Ἀγαποῦνε τὴ ζωὴ, τ' ἀγαθὰ της, τὴν εἰρήνην. Εἶναι ἡμεροὶ καὶ συναισθηματικοί. Γι' αὐτὸ συγκινοῦνται ἔτσι εὐκόλα καὶ δακρύζουνε μὲ τὸ πρῶτο.

Ἔτσι εἶναι ὅλοι τους. Πολεμοῦνε καλὰ, τραγουδᾶνε πολὺ καὶ δακρύζουνε μὲ τὸ τίποτα.

Καὶ ἡ Ἐπιμελητεία;

Τί ἔφαγε, τί κάπνισε, πῶς ἐφοδιάστηκε αὐτὸς ὁ κόσμος μέσα στὴ φωτιὰ καὶ τὴν ἀναταραχὴ τῆς μάχης;

— Σὲ θαυμάινομαι, συναγωνιστή.

Πέρσι τέτοιον καιρὸ τρώγανε μονάχα χορτάρια.

Οἱ ἄλλοι, πρὶν εἶταν χωριάτες, ξέρανε καὶ ψάχνανε τὰ καλὰ, κάτι θραψερὰ καὶ χορτάστικα καὶ γελοῦσαν τὴν πείνα τους. Αὐτὸς εἶναι φοιτητῆς τῆς νομικῆς ὁ φουκαρὰς καὶ δὲν ἤξερε ἀπὸ τέτοια. Τοῦ δείχνανε καὶ πάλι δὲν μποροῦσε νὰ μάθει. Ἀρπαζε μὲ τὴ φούχτα του τὸ γρασίδι καὶ τὸ ματσουλοῦσε.

Τώρα τὰ караβάνια τοῦ Ἀντρέα τραβοῦνε βαθιὰ μέσα στὴν κατεχόμενη περιοχή. Οἱ χωριάτες τοῦ δίνουνε, τοῦ γιομίζουνε τὰ σακιά, οἱ γυναῖκες τοῦ τὰ τοιμάζουν καὶ γλήγορα-γλήγορα τὰ φορτώνονται καὶ τοῦ τὰ βγάζουν ἀπὸ τὸ χωριὸ τους. Τὸν ἀγαποῦνε, ξέρουνε πόσο χρειάζεται καθετὶ πού τοῦ δίνουνε καὶ δὲ θέλουνε νὰ τ' ἀρνηθοῦνε ποτέ. Ὁμως ξέρουνε κιόλας πῶς ἂν ἔρθουνε τὰ πράματα δύσκολα καὶ γι' αὐτούς, ὁ Ἀντρέας κάπου θὰ βρεῖ τὸν τρόπο νὰ τοὺς

φέρει ἀπ' ἄλλοῦ καὶ νὰ τοὺς μοιράσει λίγο στάρι καὶ καλαμπόκι.

Οἱ σύνδεσμοὶ του γυρίζουνε μέσα στὰ κέντρα. Μάυδες καὶ χωροφυλάκοι ἀναμερίζουν ἀπὸ τὸ δρόμο του καὶ τὰ μολάρια του γυρίζουνε φορτωμένα, καμαρωτά, κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τοῦ «ἐθνικοῦ» στρατοῦ, φάλαγγες ὀλάκερες. Ἄν ὑπάρχουν Ἕλληνες πού πιστεύουν τοὺς ψευτομάρτυρες τῆς λεγόμενης βαλκανικῆς ψευτοεπιτροπῆς θὰ ἔπρεπε νὰ μποροῦσανε μιὰ φορὰ νὰ τίς ἰδοῦν αὐτὲς τίς φάλαγγες τοῦ Ἀντρέα.

Εἶναι ἀλεποῦ κι ἀετὸς μαζί, τσιγκούνα νοικοκυρὰ καὶ σύντροφος καλόκαρδος γιὰ τοὺς ἄλλους. Ξέρει πού βρίσκεται τὸ καλαμπόκι, πούθε θὰ πάρει τὴ ζάχαρη, πῶς θὰ περάσει, πότε θὰ βρεῖ τὴ στιγμή τὴν κατάλληλη. Ὄταν τὸν ρωτοῦνε στὸ Ἀρχηγεῖο θὰ ἔθελε πάντοτε νὰ ἔλεγε ψέματα καὶ νὰ κρυβε τὰ μισὰ ἀπ' ὅσα ἔχει στὶς ἀποθήκες του. Ἐνα μασουράκι κλωστές, μιὰ βελόνα γιὰ τίς κοπέλες νὰ ράβουν, μιὰ τσακμακόπετρα γιὰ τὸν ἀναφτήρα, αὐτὲς τίς μικρὲς παραγγελιὲς τῶν συναγωνιστῶν του δὲ θὰ ἔθελε νὰ τίς ξεχνάει ποτέ. Τ' ἄλλουνοῦ τοῦ ἔφερε προχτὲς ἕνα χαρτάκι μαστίχα — τί θὰ τὸ κάνει τὸ χαρτάκι μὲ τὴ μαστίχα στὴ Μουργκιάνα; Τὸ ἔθελε κι ὁ Ἀντρέας τοῦ τό ἔφερε ἀπὸ ἕνα μπακάλικο σὲ χωριὸ πού ἔχει μέσα στρατό.

— Τότε βοσκοῦσαμε.

— Τώρα ἀρχοντιά, λέει ὁ Ἀντρέας κι ἀνοίγει τὰ χέρια του.

Ὡς ἐκεῖ πού εἶναι δουλειὰ τῆς Ἐπιμελητείας τίποτα δὲν ἔλειψε, μήτε ψωμί μήτε νερὸ μήτε καπνὸς σ' ὅλες τίς μέρες τῆς μάχης, σ' ὅλες τίς μετακινήσεις, σὲ κανένα τμημα. Τὰ ρέστα φυσικὰ τὰ κανόνιζε ἡ μάχη.

Τσαν, σσ. 76-79
 ήσαν και μια.

Από τα
 εγγραφα
 21/9/50

Τῆ νύχτα, ξημερώνοντας ἡ δεύτερη τοῦ Μάρτη, μιὰ Μοίρα ΛΟΚ ἀνέβηκε στοῦ ὕψωμα Σκηταριό. Αὐτοὶ οἱ ΛΟΚ εἶναι ἓνα εἶδος σάν τοὺς κομάντος. (Αγγλοπρέπεια). Γεροὶ στοῦ σῶμα καὶ φασίστες, ξεδιαλεγμένοι ἀπὸ τὴν Ὁρεινὴ Ταξιαρχία καὶ ἀπὸ τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας, ἐκπαιδεύτηκαν γιὰ τὸν βουνίσιο πόλεμο. Γι' αὐτὸ τοὺς λένε καὶ Λόχους Ὁρεινῶν Καταδρομῶν.

Φορᾶνε κάτι ὠραῖα ποδήματα στέρεα κι ἀποκάτω μὲ λάστιχο, γιὰ νὰ πατοῦνε καλύτερα στὴν πέτρα καὶ νὰ μὴν ἀκούονται κιόλας, ἄσπρες βραχειῖες ἀπὸ μηλωτή, ἔχουν πολ-
 λὰ ἀτομικὰ αὐτόματα κι ὁ κάθε λόχος ἀσύρματο. Ἡ δουλειά τους εἶναι νὰ πιάνουνε κάποια κορφή, νὰ βρίσκουνε ἓνα δύσκολο πέρασμα, νὰ κρατοῦνε γιὰ λίγο μιὰ θέση κ' ὕστερα νὰ ῥχεται πίσω τους τὸ ταχτικὸ στράτευμα νὰ τὴ στεριώνει.

Αὐτοὶ π' ἀνεβήκανε στοῦ ὕψωμα Σκηταριό θά ῥτανε κα-
 μιὰ τρακοσαριά. Τρύπωσαν ἀπὸ μιὰ λαγκαδιὰ καὶ περπα-
 τώντας ὅλη νύχτα ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Μακραλέξη ξη-
 μερωθήκανε τὸ πρωὶ πάνω στοῦ ὕψωμα. Ρίξανε πράσινες
 φωτοβολίδες γιὰ τ' ἀεροπλάνα τους κ' εἶδανε κ' οἱ δικοὶ μας
 καὶ νιῶσαν τὴν καταστροφὴ πού τοὺς γίνηκε.

Τὸ ὕψωμα αὐτὸ τοῦ Σκηταριοῦ εἶναι πάνω στὴ Μουργκάνα. Τὰ στρατεύματα πού ξεκινήσανε κιόλας ἀπὸ τὰ χα-
 ράματα νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ΛΟΚ θά περνοῦσανε στὴν πλάτη
 ὅλης τῆς δικῆς μας διατάξης. Τὸ μέτωπο, πού δὲν ἔσπασε
 τρία μερόνυχτα, ἀναποδογυρίζονταν τώρα.

Μακραλέξη
 Μορὶ
 Αρμενικὴ
 τῆς
 Μουργκάνας
 κατὰ
 τὸ
 χῶμα
 Κάτω
 Λόβαν
 Αὐτῶν
 Γεωργίου
 206
 8

Εἶταν τότες ἓνας ἀγῶνας γρηγοράδας γιὰ τοὺς δικοὺς
 μας νὰ κόψουνε τοὺς ἀνεβασμένους στοῦ Σκηταριό καὶ νὰ
 μὴν ἀφήσουν τίς δυνάμεις τοῦ ταχτικοῦ στρατοῦ νὰ φτά-
 σουν ἀπάνω. Νὰ σταματήσουνε πρώτα τὴ ζημιὰ σὲ κεῖνο
 τὸ μέρος ὅσο νὰ πιάσουνε καινούργιες θέσεις καὶ ν' ἀνοίξου-
 νε μάχη.

Ἀπ' ὅλες τίς μεριές τοῦ μετώπου τρέχανε κατὰ κεῖ. Ἀ-
 κόμα καὶ ἡ «Ὁμάδα Ἀσφαλείας» τοῦ Ἀρχηγείου θά πάει
 στοῦ ὕψωμα πού πατήθηκε. Εἶναι μιὰ κρίσιμη ὥρα καὶ τὸ
 νιώθουν ὅλοι τους.

Ὁ λοχαγὸς Νέστορας ἀνεβαίνει πρῶτος ἀπάνω. Τρεῖς
 εἶναι ὅλοι κι ὅλοι μαζί του — οἱ δυὸ κοπέλες. Ἐνας ὄλμος,
 δυὸ ὄπλοπολυβόλα, κ' ἓνα βαρὺ πολυβόλο, κουβαλιοῦνται
 γρήγορα-γρήγορα κι ἀνεβάζονται στὴ Μουργκάνα. Ὁ ταγ-
 ματάρχης Ἀχιλλέας μὲ ἑφτά μαχητὲς τῆς ἀνταρτικῆς ομά-
 δας τοῦ Πιπέρη τρέχουνε καὶ πιάνουν ἓνα ὕψωμα δίπλα στοῦ
 Σκηταριό πού τὸ λένε Τσεροβέτσι. Βρίσκουν στοῦ δρόμο τους
 ἓνα διμοιρίτη ἀπὸ τὰ τμήματα πού πηγαίνανε πίσω, τὸν
 παίρνουν μαζί τους κι αὐτὸν μὲ τ' ὄπλοπολυβόλο του καὶ
 στήνουνε ἐκεῖ μιὰν ἀντίσταση πού δείχτηκε κατόπι σημαν-
 τικῆ. Μικρὲς δυνάμεις πιάνουνε καὶ κρατοῦνε τὰ μπροστινὰ
 ὕψωματα πού λέγονται Στάλος καὶ Καστρί. Ἄλλες δυνά-
 μεις πολεμοῦνε χαμηλὰ στοῦ ποτάμι νὰ κόψουνε τὸ δρόμο
 στὰ τάγματα πού ἀνεβαίνουν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ΛΟΚ. Οἱ
 ὄλμοι ἀλλάζουνε θέσεις. Ὅλα τὰ ὕψωματα γύρω στοῦ Σκητα-
 ριό, ὅλα τὰ μονοπάτια πού πᾶνε σ' αὐτό, πιάνονται γρήγορα.
 Πάνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὁ ταγματάρχης Ἀχιλ-
 λέας μπορεῖ καὶ εἶναι παντοῦ. Γοργοπόδαρος καὶ ἡμερος.

Ἀπὸ τίς ἑφτά τὸ πρωὶ οἱ δικοὶ μας ἀρχίζουνε καὶ χτυ-
 πιοῦνται μὲ τοὺς ΛΟΚ. Τὰ ἀεροπλάνα τοὺς βάζουν μὲ τὰ
 μυδράλια, οἱ ὀβίδες πέφτουνε γύρω τους ἀσταμάτητα. Ὁ

Τσαν,
 σ. 78

λοχαγός Νέστορας χτυπιέται στα πενήντα, στα είκοσι μέτρα με τὸ πιστόλι. Νέστορας Θανάσης εἶναι τ' ὄνομά του, ἀπὸ τὰ Κριθαράκια Γρεβενῶν, τριάντα τέσσερα χρονῶν παλληκάρι. Ἐλασίτης, φυλακισμένος στὰ Γρεβενά, τό 'σκασε τὸ Γενάρη τοῦ 1947 κ' εἶταν ἀπὸ τότε στὸ Δημοκρατικὸ Στρατό. Ἡ μικρὴ δύναμη ποὺ πρωτανέβηκε μαζί του αὐξήθηκε σὲ λίγο καὶ μ' ἄλλους μαχητές. Οἱ ΛΟΚ μαζεύονται παραπίσω, πιάνουν τὶς πρόχειρες θέσεις ποὺ φτιάξανε, ἢ μάχη ἔχει ἀρχίσει κι ὅλο δυναμώνει πάνω στὸ ὀλόγυμνο ὕψωμα. Ἐνα ταχυβόλο τοῦ Νέστορα παθαίνει ἐμπλοκή. Ἐνα ὀπλοπολυβόλο στήνεται στὴ στιγμή. Ἐνας ὄλμος ποὺ κουβαλιέται ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά στήνεται στὰ ἑκατὸ μέτρα ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Ὅλα γιὰ ὅλα.

Οἱ ΛΟΚ κρατοῦνε ἀκόμα γερὰ καὶ σταματοῦν τοὺς δικούς μας. Ἐνα μικρὸ ὕψωμα τοὺς χωρίζει πενήντα, ἑκατὸ μέτρα. Ἡ θέση τους εἶναι δύσκολη γιατί βοήθεια ἀπὸ κάτω δὲν ἔρχεται. Τὰ ὀπλοπολυβόλα μας ἀπ' ὅλα τὰ γύρω ὑψώματα τοὺς χτυποῦνε, ὁ ὄλμος συνέχεια τοὺς ρίχνει ἀνὰ πέντε. Μὰ καὶ τῶν δικῶν μας ἡ θέση δὲν εἶναι καλύτερη. Δὲν μποροῦν νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ κεῖ καὶ πολεμοῦν ἀπροφύλαχτοι στὸ γυμνὸ βουνὸ καὶ χτυπιοῦνται ἀπὸ τὰ κανόνια καὶ τὰ ἀεροπλάνα.

Ὁ Νέστορας δέχεται μιὰ σφαῖρα στὸ στῆθος καὶ πέφτει. Ἀκόμα ἕνας νεκρὸς καὶ τέσσερις λαβωμένοι πέφτουνε γύρω του. Ὅλο τὸ μικρὸ του τμήμα κλονίζεται γιὰ μιὰ στιγμή μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀρχηγοῦ του. Ὁ ἐπίτροπος Παπαδόπουλος στέλνει ἕνα σύνδεσμο νὰ τοὺς πεῖ πὼς εἶναι παρῶν — πενήντα βήματα παραπίσω. Νιώθει τώρα πὼς ἔφτασε ἢ κρισιμότερη στιγμή τῆς ζωῆς του. Τ' ἀεροπλάνα δὲ σταματοῦνε νὰ ρίχνουν. Σέρνεται ὁ ἴδιος καὶ τραβάει τὸ Νέστορα παρακάτω. Μιὰ βόλτα ποὺ κάνουνε τ' ἀεροπλάνα γιὰ

νὰ ξαναχυμῆξουν τοὺς δίνει λίγο καιρὸ νὰ πάρουν τοὺς λαβωμένους. Ὅλοι τους κουβαλοῦνε, μέσα σὲ βροχὴ ἀπ' ὀβίδες, τοὺς πᾶνε πιὸ πέρα. Ὁ Νέστορας εἶναι νεκρὸς. Ἐνα ἀπὸ τὰ κορίτσια ποὺ 'ταν μαζί του ἀπ' τὸ πρωὶ εἶναι δίχως ποδάρι. Θαρρεῖ θὰ πεθάνει καὶ θέλει νὰ τὴν ἀφήσουν, νὰ πᾶν στὴ δουλειά τους. Τὴν πῆραν οἱ μεταγωγικοὶ καὶ τὴν πῆγαν στὸ νοσοκομεῖο κουβαλώντας τὴν στὴν πλάτη τους, ὄρες μακριά. Καὶ ζωντάνεψε καὶ σ' ὅλο τὸ δρόμο τραγούδαγε γιὰ νὰ τοὺς ἀλαφρώνει. > ηθὸς ἀντίρρησης

Οἱ ἄλλοι ξαναγυρίζουν στὴ μάχη ποὺ ἀγριεύει καὶ συνεχίζεται ὅλη τὴ μέρα. Οἱ ΛΟΚ κρατοῦνε τὶς θέσεις τους. Τ' ἀεροπλάνα καρφώνουνε τοὺς δικούς μας. Ὡς τ' ἀπόγιομα ἀπὸ τὶς πιὸ μακρινὲς θέσεις φτάνουνε τὰ τμήματά μας, ζώνουνε γύρω καὶ γύρω τὸ Σκηταριὸ κ' ἡ κατάσταση ὡς τὸ βράδυ δὲν ἀλλάζει σὲ τίποτα.

Τὸ Ἀρχηγεῖο δίνει διαταγὴ γιὰ μιὰ μεγάλη ἐπίθεση τὴ νύχτα. Ὁ ταγματάρχης Ἀχιλλέας θὰ διευθύνει αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση ποὺ ἀρχίζει στὶς δέκα τὸ βράδυ. Οἱ ὄλμοι γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ θ' ἀλλάζουνε θέσεις. Τὰ βλήματα κουβαλοῦνται στὴν πλάτη πάνω στὶς ἀπότομες πλαγιές. Μιὰ πρώτη μικρούλα προχώρηση βοηθαίει τὴν ἐξόρμηση. Ἐρχονται κοντὰ-κοντὰ μετὰ τοὺς ΛΟΚ. Οἱ ἀξιωματικοὶ μας δὲ στέκουν μακρύτερα ἀπὸ τὰ ἑκατὸ μέτρα. Ὁ ὀμαδάρχης Μπόμπορας ἔρχεται στὰ χέρια, πέφτει πάνω σ' ἕνα πολυβόλο καὶ τοὺς τὸ παίρνει. Δυὸ ὄρες ἡ μάχη συνεχίζεται ἀσταμάτητα καὶ μετὰ πείσμα μέσα στὸ σκοτάδι. Τὰ πυρομαχικά μας, ὅλα κουβαλημένα μετὰ τὰ χέρια, κατὰ τὶς δώδεκα τὰ μεσάνυχτα τελειώνουν. Ξαναρχίζουν οἱ φάλαγγες, οἱ ἡρωικές μας φάλαγγες τῶν φορτωμένων, ν' ἀνεβαίνουνε τὶς ἀπότομες πλαγιές γιὰ μιὰν καινούργια τελειωτικὴ ἐπίθεση πρὶν ξημερώσει.

Μὰ δὲ θὰ χρειαστεῖ νὰ γίνει. Οἱ ΛΟΚ ἔχουνε τσακιστεῖ. Τριάντα δύο κουφάρια τους κείτονται πάνω στίς πέτρες. Πενήντα λαβωμένοι τους τραβηχτήκανε πίσω. Ἀποκομμένοι ἀπὸ κάτω, δεκατισμένοι ἀπὸ τὴν ἀντεπίθεση, πεθαμένοι ἀπὸ τὴ διήμερη πορεία καὶ τὴ μάχη ἀφήνουν τὸ ὕψωμα πρὶν ἀπ' τὸ χάραμα. Ἡ μεγάλη κρίση πέρασε. Τὸ Σκηταριὸ πατήθηκε, μὰ δὲν ἔπεσε. Ὅλο τὸ μέτωπο ἀνασαίνει τὴ χαρὰ τῆς πρώτης νίκης.

Μὰ οἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ εἶναι μεγάλες, πολλές. Τὴ νύχτα τῆς ἴδιας μέρας, στίς τρεῖς τοῦ μήνα, μιὰ καινούργια ἐπίθεσή του γίνεται λίγο ἀριστερότερα ἀπὸ τὸ Σκηταριό. Ἀπὸ τὸ πρῶτὸ τὰ κανόνια γυρίσανε καὶ χτυποῦν κατὰ τὸ χωριὸ πού λέγεται Λειά, τ' ἀεροπλάνα γυρίζουν ἀπὸ πάνω, δυὸ τάγματα, τὸ 581 καὶ τὸ 625 ξεκινοῦνε. Τὸ 625 κρατήθηκε. Μὰ τὸ 581 καταφέρνει νὰ μπεῖ στὸ μισὸ χωριό.

Μιὰ μικρὴ ρεματιά χωρίζει τοὺς δυὸ μαχαλάδες τοῦ χωριοῦ. Στὸν ἕνα βρίσκεται τὸ 581, τὸν ἄλλον τὸν κρατοῦν οἱ δικοὶ μας. Ἀπὸ κεῖ θὰ περάσουν τὴ νύχτα καὶ θὰ χτυπηθοῦν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Εἶναι ἕνας πόλεμος ἄγριος, ὕπουλος, ἄνισος γιὰ κεῖνον πὸ κάνει τὴν ἐπίθεση.

Ἡ χειροβομβίδα, τὸ πιστόλι, ἡ ἀντιαρματικὴ γροθιά θὰ εἶναι τὰ ὄπλα, κάποτε τὸ μαχαίρι, κάποτε τὰ χέρια.

Δυὸ ὄρες μέσα στὴ νύχτα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἀπὸ τὸ καμένο σκολειὸ τοῦ χωριοῦ ὡς τὴν ἐκκλησιά καὶ τ' ἄλλα χτίρια πὸ ὀχύρωσαν οἱ τρεῖς καὶ τέσσερις φορές ξεδιαλεγμένοι φασίστες τοῦ 581 οἱ δικοὶ μας προχωροῦνε βῆμα μὲ βῆμα καὶ καθαρίζουν τὸν τόπο. Πρὶν φέξει τοὺς σκόρπισαν, τοὺς ἀναποδογύρισαν, τοὺς ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ τοὺς διώξανε πίσω.

Τότες ὁ Βασιλάρας πῆρε τὸ τηλέφωνο κ' εἶπε πὼς καὶ κεῖνο τὸ μέτωπο λευτερώθηκε κι ὁ Φωκᾶς θὰ ματσούλησε πάλι τὰ χεῖλια του.

Χωριὸ
τὸς
Μουργκάνη

φασίστες
χειροβομβίδα
πιστόλι
αὐτιμαχία

Εξήγησις: Τσ. κ. 81-83 και
 Ν. κ. 83-86

Βιογραφία, σ. 17
 Τσ. κ. 17
 Πολιτική
 Λογική
 Ηθική
 Κώστα
 Κοδριμάνης
 (Από το
 Αρχείο)

Ὡστόσο, στὸ Ἀρχηγεῖο δὲν ἠσυχάζουν. Ὁ Καλιανέσης ξέρεи καλὰ πὼς ὁ κίνδυνος μένει. Κάτι ἄλλο χρειάζεται. Κάτι σπουδαῖο. Πολὺ σημαντικὸ. Ποὺ θὰ ἀναποδογυρίσει ὄχι πιά τμήματα καὶ τάγματα τοῦ ἐχθροῦ ποὺ κάνουν ἐπίθεση, μὰ τὴ βασική του διάταξη, θὰ διώξει μακριὰ τὸν κίνδυνο.

— Κάτι, ποὺ ἂν δὲν ἀποδώσει ὅλα ὅσα τὸ Κόμμα περιμένει ἀπὸ μᾶς, θὰ δώσει τὸ πιὸ πολὺ ποὺ μπορούμε. Ἔτσι εἶπε ὁ Παῦλος, ὁ ἐπίτροπος τοῦ Ἀρχηγείου στὸν Πετρίτη ποὺ διοικεῖ τὸ κλιμάκιο, στὸ δεξιὸ τῆς δικῆς μας διάταξης. Οἱ δύο τους γνωρίζονται πολὺ καλά. Κι ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ καὶ κατόπι μαζί, δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ λόγια πολλὰ.

Ὁ Παῦλος εἶτανε μαζί τους ἀπὸ τότες ποὺ πρωτογίνηκε τὸ Ἀρχηγεῖο τῆς Ἠπείρου, τὸ Φλεβάρη τοῦ 1947, ἀρχηγὸς τους στρατιωτικὸς καὶ μαζί καὶ πολιτικὸς τὸν πρῶτο καιρὸ. Πέρασε κοντὰ τους ἀπὸ τὸ καμίνι τῶν μεγάλων δοκιμασιῶν στὶς ἄνισες μάχες, στὶς μεγάλες στερήσεις, στὶς ἀπανωτὲς λιποταξίες καὶ προδοσίες. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὲς τίς δοκιμασίες, ἀλύγιστος, τοὺς ἔβγαλε πέρα κ' ἔριξε μέσα σὲ λίγους μῆνες βαρὺν τὸν ἴσκιό τοῦ ἀντάρτικου τῆς Ἠπείρου ἀπάνω στὰ σκέδια τῆς ἐαρινῆς ἐκστρατείας τοῦ 1947.

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ὁ Παῦλος ἔδωσε κάποτε στὸν Πετρίτη τὰ μισὰ ντουφέκια τοῦ Ἀρχηγείου καὶ ἀπόμεινε αὐτὸς μὲ ἐξήντα μαχητὲς, τοὺς μισοὺς δίχως ὄπλα. Κι ὁ Πετρίτης δὲν τὰ ντρόπιασε τότε τὰ ντουφέκια ποὺ πῆρε, γυρνώντας ἀπὸ τὸ Γράμμο στὸ Πωγωνί καὶ ὡς τοὺς Φιλιάτες καὶ

Βιογραφία,
 σ. 153-156

τὴν Πρέβεζα καὶ ἀνοίγοντας τὸ δρόμο τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ στὴν Ἠπειρο. Τώρα τοῦ ζητοῦσε νὰ κρατήσουνε τὴ Μουργκὰνα ποὺ εἶταν τὸ κέρδος καὶ τὸ ἐπαθλο ὅλων ἐκείνων τῶν δοκιμασιῶν, τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν θυσιῶν τους. Κι ὅπως τότες ὁ Πετρίτης, ἔτσι καὶ τώρα, δὲ θὰ τὸ ἔθελε ποτές του νὰ δεῖ τὸν Παῦλο νὰ σκύβει τὸ κεφάλι του καὶ νὰ τὸν ἀκούσει νὰ λέει, σὰ νὰ μίλαγε μοναχὸς του.

— Ἀχ, μωρὲ παιδί μου, γιατί. . .

Ὁ Καλιανέσης ἔχει σκεδιάσει τὸ «κάτι». Ἡμερα καὶ προσεχτικὰ, μὲ σιγουριά. Καὶ μὲ γνώση. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα μ' ἐμπιστοσύνη στοὺς μαχητὲς του. Σκυμμένοι πάνω στὸ χάρτη ἐξηγοῦνε κ' οἱ δύο τους στὸν Πετρίτη πὼς καὶ ποῦθε θὰ γίνεи ἡ ἐνέργεια. Κι αὐτὸς, κατεβαίνοντας τὴν ἴδια νύχτα στὸ κλιμάκιο, φωνάζει τὸν ταγματάρχη Σκευὴ καὶ τοὺς τέσσερις λοχαγοὺς ποὺ θὰ πάρουνε μέρος σ' αὐτὴ. Τοὺς ἐξηγεῖ. Θὰ εἶναι ἕνας ἐπιθετικὸς ἐλιγμὸς στ' ἀριστερὸ τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν ἴδια νύχτα τὰ τμήματα πρέπει νὰ κινηθοῦνε καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σκευὴ νὰ δώσουν κ' οἱ τέσσερις τὸ ἀποφασιστικὸ χτύπημα. Εἰφνικὰ, γρήγορα, δυνατὰ. Στ' ὄνομα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ πρέπει νὰ πετύχετε — εἶναι τὰ τελευταῖα λόγια ποὺ ἔχει νὰ τοὺς πεῖ ὁ Πετρίτης. //

Καὶ οἱ τέσσερις καλοῦνε τοὺς λόχους σὲ γενικὲς συνελύσεις. Τοὺς ἐξηγοῦνε μὲ λίγα λόγια τί θὰ πρέπει νὰ κάνουνε ἐκεῖνη τὴ νύχτα καὶ ὅλοι τους, πρὶν ξεκινήσουν, μεταλαβαίνουν ἐκεῖ τ' ἀχραντα μυστήρια τοῦ χρέους. Στ' ὄνομα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, στ' ὄνομα τοῦ Κόμματος, θὰ πολεμήσουμε πρῶτοι — δίνουν τὸ λόγο τους οἱ κομμουνιστὲς. Στ' ὄνομα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, τ' ὄνομα τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ μας, στ' ὄνομα τῶν νεκρῶν μας θὰ συντρίψουμε ἀπόψε τὸν ἐχθρὸ — ὀρκίζονται ὅλοι.

Λίγην ώρα πρὶν ξεκινήσουν ἓνας σύνδεσμος φέρνει ἓνα γράμμα στὸ Σκέδιο. Εἶναι ἀπὸ τὸν Πετρίτη. Δὲν τοῦ γράφει πιά γιὰ τὸ σκέδιο. Εἶναι κ' οἱ δύο τους δάσκαλοι ποὺ γίνανε πολεμιστὲς κ' εἶναι καιρὸς ποὺ πολεμοῦν μαζί κ' εἶταν μαζί καὶ στὶς δύσκολες ὥρες. Τοῦ γράφει γιὰ τὸ χρέος καὶ γιὰ τὸν ἀγώνα, γιὰ τὸ Κόμμα καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ χαθήκανε — κ' εἶναι κρίμα ποὺ δὲν κράτησαν μήτε ὁ ἓνας μήτε ὁ ἄλλος αὐτὸ τὸ γράμμα. //

Στὶς ἑννιά ἢ ὥρα ὁ μικρὸς στρατός, τέσσερις λόχοι, ξεκινάει. Ὁ οὐρανὸς εἶναι πάντα ὀλοκάθαρος καὶ τὸ κρῦο δυνατὸ. Σύμφωνα μὲ τὸ σκέδιο πρέπει νὰ τσακίσουνε δυὸ τάγματα πάνω στὸ δρόμο τους, τοῦ Γαλάνη καὶ τὸ 611 πρὶν ἀπὸ τὸ πρωί. Ἐνα τρίτο τάγμα, τὸ 581, θά 'ναι παραπέρα. Ἄκόμα παραπέρα, τὸ 625.

Στὶς δέκα τῆ νύχτα τὰ πρῶτα τμήματα βρίσκονται κιόλας κοντὰ στὸν ἐχθρό. Στὸ κέντρο εἶναι ὁ λόχος τοῦ Σδράβου. Καθὼς περνοῦν ἓνα μικρὸ ποταμάκι, σ' ἓνα φυλάκιο τοὺς παίρνουν χαμπάρι καὶ τοὺς χτυποῦν. Κρύβονται καὶ δὲ ρίχνουν. Τὸ σκέδιο εἶναι νὰ περάσουν τὰ πρῶτα φυλάκια δίχως νὰ χτυπηθοῦν. Προχωροῦν ἀκόμα, μέσα στὴ νύχτα, φτάνουν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ Πόβλα, τότε βρίσκονται πιά κοντὰ στὸν ἐχθρό. Σέρνονται στὴ γῆς καὶ φτάνουν στὰ τριάντα μέτρα.

— Ἀπάνω τους, εἶναι ἡ κραυγὴ τοῦ λοχαγοῦ τους.

Πηδοῦν ἀπάνω στὰ πολυβολεῖα, χτυποιοῦνται μὲ τὰ πιστόλια, μὲ τοὺς ὑποκόπανους τῶν ὄπλων, ἀρπάζονται στὰ χέρια. Γύρω καὶ μέσα στὸ χωριὸ εἶναι ὁ Γαλάνης μὲ τὸ τάγμα του, μιὰ διλοχία καὶ ὁ λόχος διοίκησης τοῦ 611. Τὰ χάνουν, δὲν ξέρουν τί νὰ πιστέψουν, δὲν μποροῦν νὰ κα-

ταλάβουν ἀκόμα τί γίνεται. Ὁ μάγειρας ἑνὸς λόχου θαρρεῖ πὼς γίνηκε ἐπανάσταση. Καθὼς πέφτουν οἱ δικοὶ μας ἀπάνω του σηκώνει τὰ χέρια κι ὀρκίζεται πὼς εἶναι στρατιώτης καὶ δὲν τὸ κούνησε καθόλου ἀπὸ τὴ θέση του. . .

Οἱ δικοὶ μας προχωροῦνε, μπαίνουνε μέσα στὸ χωριό, ξεκαθαρίζουν τὶς ἀντιστάσεις, τινάζουν τὰ ὀχυρωμένα σπίτια. Ὁ ὀμαδάρχης Σωκράτης Γκίζας ἀπὸ τὸ Παλιοχώρι βρίσκεται στὴ μέση τοῦ δρόμου ἀγκαλιασμένος μ' ἓναν τοῦ Γαλάνη. Εἶναι κ' οἱ δύο τους πεσμένοι κάτω.

— Βοήθεια συναγωνιστὲς, φωνάζει ὁ Γκίζας.

— Βοήθεια συναγωνιστὲς, φωνάζει κι ὁ Γαλάνης κ' οἱ δικοὶ μας τρέχουνε καὶ δὲν μποροῦν μέσα στὸ σκοτάδι νὰ ξεχωρίσουν ποιὸς εἶναι ὁ ἀληθινός.

Ἐνας ἀξιωματικὸς τοῦ 611 μόλις τώρα ξύπνησε. Τρέχει, κατεβαίνει στὸ δρόμο νὰ μάθει τί γίνεται.

— Ἄλτ, τοῦ φωνάζει ὁ Χρῆστος Τσοπάνος ἀπὸ τ' Ἀρματα τῆς Κόνιτσας. → Ρίξι Κόνιτσα, Νύχτα Εὐλιπια

— Εἶμαι ὁ δόκιμος. → Μ. ΒΟΥΡΚΑΝ, σ. 378

— Ἐλα κοντά.

Κάνει νὰ τοῦ ρίξει, τὸ ντουφέκι δὲν πιάνει. Ἀρπάζονται στὰ χέρια κι αὐτοί. Ὁ δόκιμος εἶναι γερός. Κι ὁ δικός μας τὸ ἴδιο, θηρίο. Σηκώνει τὸ ντουφέκι σὰ ρόπαλο καὶ τὸν χτυπάει στὸ κεφάλι. Κι ἄλλος Γαλάνης ἢ στρατιώτης ἔρχεται ἀπὸ πίσω. Ὁ Χρῆστος κάνει νὰ φύγει. Τὸ λουρι τοῦ ντουφεκιοῦ του πιάνεται στὸ λαιμὸ τοῦ δόκιμου ποὺ 'ναι πεσμένος κάτω. Ἀφήνει τ' ὄπλο του στὸ λαιμὸ τοῦ ἀλλουνοῦ κι ἀρπάζει ἑνὸς σκοτωμένου ποὺ βρίσκεται δίπλα του. Κάνει νὰ ρίξει στὸν ἄλλο Γαλάνη, δὲν τὸν προφταίνει, ἀρπάζονται καὶ μ' αὐτὸν στὰ χέρια, παλεύουν, ὥσπου φτάνουν οἱ δικοὶ μας καὶ τὸν ἐλευθερώνουν τραυματισμένον.

Οἱ Γαλάνηδες ξέρουνε πιά τί γίνηκε. Ὅσοι προφταίνουν

βγαίνουν από τὸ χωριὸ καὶ φεύγουν. Καμπόσοι τρέχουν καὶ κρύβονται μέσα στὰ σπίτια, βγάζουνε γρήγορα τὰ ρούχα τους τὰ στρατιωτικά, κάθονται στὴ φωτιά καὶ παρασταίνουνε τοὺς ἀθώους χωριάτες. "Ένας μικρὸς μαχητής, Ἄποστολος Γελαδάρης ἀπὸ τὸ Κεράσοβο τῆς Κόνιτσας, μπαίνει σ' ἕνα σπίτι. Τρεῖς κάθονται στὴ φωτιά.

- Τί εἴσαστε σεῖς;
- Χωριάτες ἀπὸ δῶ.
- Βγεῖτε ἔξω, νὰ δοῦμε.

Κάνουν ν' ἀρπάξουν τὰ ὅπλα τους, τ' αὐτόματο τοῦ Ἄποστόλου εἶναι κάτω ἀπ' τὴ μύτη τους καὶ τρέμουν καὶ οἱ τρεῖς τους.

Στρατιῶτες ἀπὸ τὸ 611 τρέχουνε καὶ παραδίνονται. Καμπόσοι κρύβονται μέσα σὲ σπίτια καὶ σὲ χαλάσματα κι ὅταν ἀκοῦν τοὺς δικούς μας καὶ φτάνουν κοντὰ φωνάζουνε μέσα στὸ σκοτάδι:

- Ἐδῶ Γκρέκο παρτιζάνο.
- Τοὺς ξετροπώνουν καὶ κανένας ἐκεῖ δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσει τὴ γροθιά πού πέφτει στὰ μοῦτρα.
- Τί εἶπες, ρέ κερατά;
- Μή, συναγωνιστή, εἶμαι δημοκράτης.

Κι ἄλλη γροθιά.

- "Όχι, ὄχι... Πρῶτα τί εἶπες...
- Ἐτσι μᾶς εἶπαν... Νομίζαμε Σλάβοι...

Ἄποστολος Γελαδάρης κατάφερε καὶ τὸ ἔσκασε ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἄποστολος ἀπὸ τότε κοπροκυλιάζει στὰ Γιάννινα. Δὲν τοῦ δίνουνε παράδες νὰ ξαναφτιάξει τὸ τάγμα του. Ἄποστολος τοῦ 611 Μανάρης εἶναι λαβωμένος. "Όχι καὶ πολὺ βαριά κι οὔτε γιὰ τὴ μάχη τὸν μέλλει οὔτε γιὰ τοὺς στρατιῶτες του πού σκορπίσαν οὔτε γιὰ τὰ προαιώνια ἰδανικά τῆς φυλῆς. Φώναζε κ' ἔβριζε καὶ βλαστήμαγε νὰ τὰ παρατήσουν ὅλα καὶ

νὰ τὸν πάρουν. Ἄποστολος Γελαδάρης, ὁ σοσιαλιστής, τὸ ἔσκασε κι αὐτὸς γρήγορα-γρήγορα. Ἄποστολος ἀξιωματικός, ὁ Κωνσταντόπουλος, πού εἶπαμε παραπάνω, τὸν εἶδαν οἱ στρατιῶτες, ἄφησε σ' ἕνα τραπέζι τὸ πιστόλι του, πῆρε ἕνα μπαστοῦνι καὶ τράβηξε μοναχὸς του μέσα στὴ νύχτα.

Πρὶν φέξει, τὸ τάγμα τοῦ Γαλάνη δὲν ὑπάρχει πιὰ. Κουφάρια βρίσκοντ' ὀλοῦθε στοὺς μικροὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ. Ἄποστολος ἐλιγμὸς πέτυχε, ὁ αἰφνιδιασμὸς εἶταν ἀληθινὰ κεραυνός. Οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ 611 τραβιοῦνται παραπίσω. Ἄποστολος τοῦ Σδράβου τέλειωσε τὴν ἀποστολὴ του καὶ βγαίνει ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ ἀνταμώσει τοὺς ἄλλους λόχους στὸ μέρος τ' ὀρισμένο ἀπὸ τὸ Σκεῦη.

Καὶ οἱ ἄλλοι ἔχουν τὸ ἴδιο πετύχει, μὲ τὴν ἴδια γληγοράδα τὸ σκοπὸ τους. Ἄποστολος τοῦ Καμίτση, πεζοπορόντας μέσα σὲ λάκκους καὶ νερά, πιάνει τὸ ὕψωμα τοῦ Τζελίλι, τσακίζοντας κ' ἐκεῖ τὴν ἀντίσταση τοῦ 611. Ἄποστολος τοῦ Τζαβέλλα βρίσκει ἕναν ἔτοιμο ὄπλο στημένο μὲ τὰ βλήματα δίπλα του. Ἄποστολος ὁ ἴδιος ὁ λοχαγός, ἀρχίζει μοναχὸς του καὶ ρίχνει πάνω στὰ τμήματα πού φεύγουν. Ἄποστολος τὸς λόχος, τοῦ Νάστου, τραβάει μπροστὰ καὶ πέρα.

Τὰ ἀπομεινάρια τοῦ 611, πού δὲν προφτάσαν νὰ φύγουνε, βρίσκονται περικυκλωμένα. "Όχι «κλοιός» τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν. Περικυκλωμένα. Ἄποστολος τὶς θέσεις τους καὶ φεύγουνε δίχως νὰ ξέρουν πού θὰ πᾶνε καὶ τί θὰ βροῦνε μπροστὰ τους. Οἱ στρατιῶτες φωνάζανε μέσα στὴ νύχτα:

- Ἀδέρφια, μὴ μᾶς χτυπᾶτε, εἶμαστε δημοκράτες.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τους στεκόντανε πίσω μὲ τὸ πιστόλι, τοὺς φωνάζανε νὰ καλυφθοῦν, νὰ κρυφτοῦν. Αὐτοὶ περπατοῦσαν ὄρθιοι, βαριεστημένοι μέσα στὸ σκοτάδι, ταλαιπωρημένοι, δὲν ξέρανε πού πηγαῖναν, τραβοῦσαν σὰν πρόβατα.

Οἱ κακὲς ἀξιωματικὸς τοῦ Κ.Ε.

“Όσοι βρεθήκανε σκοτωμένοι εΐταν όλοι χτυπημένοι με σφαΐρα στο κεφάλι.

Καθώς ξημερώνει πια για καλά, λευκά μαντίλια άνεμίζουνε και στο μικρό ύψωμα τής Ταβέρας. Εΐναι πάνω ό 4ος λόχος του 611, ή τελευταία άντίσταση που άπόμεινε. ‘Ο διμοιρίτης του λόχου Καμίτση Γιάννης Καράμπελας, ή Κατερίνα Δένη άπό τον Τσαμαντά και ή Περσεφόνη Βαλαΐ ή άπό τον Κακόλακκο Παγωνιοΐ, άνεβαΐνουν τρεχάλα στο ύψωμα να τους πιάσουν στα χέρια. ‘Ο Καράμπελας, κατατσακισμένος άπό την πορεία και τή μάχη τής νύχτας, λαχανιάζει και μένει παραπίσω. Τά δυό κορίτσια τρέχουνε, θέλουν να φτάσουνε πρώτα. ‘Η Περσεφόνη εΐναι δέν εΐναι δεκαεννιά χρονών. Για μιá στιγμή βλέποντάς τους, ένα λόχο στρατιώτες, με τά όπλα τους όλους, δειλιάζει. Στυλώνει τó αυτόματό της.

— Ψηλά τά χέρια.

Και τους βάζουνε στη γραμμή. “Ερχεται σε λίγο κι ό Καράμπελας, άνεβαΐνουνε κι άλλοι μαχητές, ή συνοδεία τραβάει για κάτω. Καθώς κοντεύουνε πια να κατεβοΐνε τó ύψωμα μιá ιδέα γυρίζει στο νοΐ τής Περσεφόνης.

— ‘Εσύ, σταμάτα. “Εβγα άπό τή γραμμή.

Σταματάει και τήν κοιτάζει τρομαγμένος.

— Βγάλε τó παντελόني σου.

‘Ο στρατιώτης άνοΐγει τά μάτια του διάπλατα. Κάτι θά ‘χε φτάσει στ’ αυτιά του άπ’ αυτά που γράφουν οι έφημερίδες τους, για τίς μαινάδες που έχουν μαζί τους οι άντάρτες.

— Στα γρήγορα, βγάλ’ το.

Τό βγάζει ό φουκαράς κι άκόμα δέν ξέρει τί γίνεται. ‘Η Περσεφόνη χάνεται για λίγο πίσω άπό ένα πουρνάρι. Ξαναγυρίζει κρατώντας στα χέρια της τó σκισμένο παντελόνη της και φορώντας τó καινούργιο του στρατιώτη. Του

δίνει τó δικό της και τόν ξαναβάζει στη γραμμή. ‘Ο άλλος που έρχότανε παραπίσω δέν εΐχε άνάγκη να τόν φωνάξει ή Περσεφόνη για να τής δώσει τó χιτώνίο του. Τ’ άλλουνοΐ του πΐρε τίς άρβύλες και λαμποκοπάει μέσα στην καινούργια φορεσιά της.

Κρίμα που δέν εΐχε έναν καθρέφτη ή Περσεφόνη Βαλαΐ. Θά ‘βλεπε και ή πόρνη του Γαλάνη τά μούτρα της μέσα σ’ αυτόν. Στο δρόμο που κατεβαΐνουν τά δυό κορίτσια άνταμώνουν τήν άλλη συνοδεία με τους αιχμάλωτους άπό τήν Πόβλα. “Ανάμεσά τους εΐναι και κείνη. “Εχει μόνο μιá κάλτσα στα πόδια, τó στόμα της εΐναι στραβωμένο άπό τήν τρομάρα και τó χασίς. Να μάς συγχωρεΐ ό «Σύνδεσμος των Αιγυπτίων Κυριών» που διαμαρτυρήθηκε για τó παιδομαζωμα, μα έμεΐς αυτή τή γυναΐκα τή σκοτώσαμε. Τής Περσεφόνης τής δώσαμε αυτόματο και ή Κατερίνα Δένη πΐγχε στη Σχολή ‘Ομαδαρχών.

Στίς έννιά τó πρωΐ τó τάγμα του Γαλάνη και τó 611 δέν ύπάρχουνε πια. ‘Η έχθρική διάταξη δέν άναποδογυρίστηκε μονάχα στο άριστερό. Ξεθεμελιώθηκε όλόκληρη. ‘Ο τόπος στην περιοχή που γίνηκε ό έλιγμός εΐναι γιομάτος λάφυρα και νεκρούς. Στρατιώτες σκορπισμένοι βαδίζουνε βαριεστημένοι, άπροφύλαχοι, άλλοι κρύβονται μέσα στα πουρνάρια και τίς ρεματιές για να παραδοθοΐν.

Δέν έχουμε σάλπιγγες για να χτυποΐν — Προχωρεΐτε. Εΐναι ένας τρομερός άλαλαγμός άπό τή μιá ως τήν άλλη άκρη στο μέτωπο, μιá φωνή που βγαΐνει άπ’ όλα τά στήθια των μαχητών μας:

— Προχώρα.

“Όλα τά τμήματα προχωροΐνε για τó 581 και τó 625

πού βρίσκονται στο κέντρο και παραδέρνουν. 'Ομάδες και διμοιρίες μας ξεκόβονται, χάνουν τη σύνδεσή τους, πέφτουνε μέσα στα έχθρικά τμήματα, μιά φορά χτυπηθήκαν και μεταξύ τους μέσα στην όρμη της επίθεσης:

— Προχώρα! . . .

Οί κάννες τῶν ὀπλοπολυβόλων ἀνάβουν και κοκκινίζουν. Τ' αεροπλάνα ἀπὸ πάνω γυρίζουνε και δὲν ξέρουνε πιά πού νὰ ρίξουν. Τὰ κανόνια σ' ὄλο τὸ μέτωπο σταματοῦν:

— Προχώρα! . . .

Εἶναι ἓνα "Ἔθνος ὀλόκληρο, γενιές ἀπανωτές, μετὴν ὀργή και τὴν πίκρα τους θεριεμένη μέσα στὴ στέρηση και τὴν ἀδικία και πάντα καταπιγμένη μετὰ τὰ ξένα ὄπλα, πού ξεσπάει σ' αὐτὴ τὴν τρομερὴ, τὴν ἀδυσώπητη κραυγὴ:

— Προχώρα! . . .

Φάλαγγες σκορπίζουν ἐδῶ, διμοιρίες παραδίνονται παρακάτω, ἀξιωματικοί μας κ' ἐπίτροποι βρίσκονται μπροστὰ ἀπὸ τὰ τμήματά τους, ὅλη τὴν ἡμέρα κανέναν δὲ μπορεῖ νὰ σταματήσει κανέναν. Τὰ τμήματα φύγανε ἀπὸ τίς βάσεις τους και πολεμοῦν μοναχά τους, ὅπου βροῦν τὸν ἐχθρό, πού μαζεύεται ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε.

Ὡς τὴ νύχτα κατόπι και τὴν ἄλλη μέρα, οἱ νοσοκόμοι πού γυρνοῦν μετὰ τοὺς λαβωμένους μαζώνουν τοὺς στρατιῶτες πού παραδίνονται. Ἀκόμα κ' οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὰ χωριὰ Μπαμπούρι και Τσαμαντά, πού βγήκανε και μαζώνουν τὰ λάφυρα, γυρίζουνε πίσω φέρνοντας αἰχμαλώτους.

"Ἐτσι τέλειωσε αὐτὴ ἡ πρώτη ἐπίθεση. Ἐνας ἀπολογισμὸς χρειάζεται γιὰ νὰ κλείσει ἡ εἰκόνα: νεκροὶ 267, τραυματίες 250, αἰχμαλῶτοι 180, αὐτόμολοι 5. Τὸ σύνολο τῶν ἀπωλειῶν τοῦ ἐχθροῦ 702.

'Απὸ τοὺς αἰχμαλώτους 81 στρατιῶτες προσχώρησαν στὸ Δημοκρατικὸ Στρατὸ μετὰ τὴ θέλησή τους και πολεμοῦνε και τώρα μαζί του. Οἱ ἄλλοι σταλθήκανε πίσω ἐλεύθεροι. Τρεῖς ἀξιωματικοί, Θ. Εὐσταθίου, Κ. Ἀργυρόπουλος, Π. Βλαβιανὸς και ὁ ἀνθυπίατρος Στ. Σταυρόπουλος, δικάστηκαν ἀπὸ τὸ στρατοδικεῖο τοῦ Ἀρχηγείου Ἡπείρου. Καὶ οἱ τέσσερις παραδέχτηκαν τὴν κατηγορία. Ξεχωριστὰ ὁ Εὐσταθίου και ὁ Ἀργυρόπουλος — παλιοὶ ἐλασίτες και κατόπι στὴν ὑπηρεσία τοῦ Π Γραφείου και τῆς Ἀσφάλειας — ὁμολόγησαν τὴν προδοσία τους. Καταδικάστηκαν ὅλοι σὲ θάνατο. Τὸ Γενικὸ Ἀρχηγεῖο πρότεινε τότε στὴν κυβέρνηση τῆς Ἀθήνας νὰ τοὺς ἀλλάξουν μετὰ τρεῖς αἰχμαλώτους ἀντάρτες τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ κυβέρνηση τῆς Ἀθήνας δὲ δέχτηκε και ἡ ἀπόφαση ἐκτελέστηκε μετὰ ντουφεκισμό.

Τὰ λάφυρα πού πήραμε χρησιμοποιήθηκαν ὅλα στὴ δεύτερη ἐπιχείρηση. Αὐτὰ πού πήραμε ἀπὸ τὴ δεύτερη ἐπιχείρηση χρησιμοποιοῦνται τώρα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ Μουργκὰνα, στοὺς δημόσιους δρόμους, ἐναντιὰ τους, στὴν Παραμυθιά — κοντὰ στὰ Γιάννινα.

Καθὼς τώρα θὰ πρέπει νὰ περάσω στὴ δεύτερη ἐπίθεσή τους και σὲ λίγο ν' ἀρχίσω νὰ ἱστορίζω γιὰ τὸ Γεροβέτσι, θὰ θελα καλύτερα νὰ 'σπαζα τὰ κοντύλια και νὰ 'σκιζα τὰ χαρτιά. Νὰ σταθῶ στὴν κορφή του και νὰ στυλώσω τὸ κορμί μου.

Οἱ πέτρες εἶναι γύρω καμένες, ἀλεσμένες ἀπὸ τὸ σίδηρο, τίς χιλιάδες ὀβίδες. Δίπλα στὰ φτενά, μόνο πέτρινα και με ξύλα πολυβολεῖα, εἶναι οἱ τάφοι τῶν δικῶν μας. Παρακάτω, μέσα στὴ ρεματιά, μαυρίζουν ἄθαφτα ἀκόμα κουφάρια τῶν στρατιωτῶν πού φτάσαν ὡς τὰ πολυβολεῖα μας κ' ὕ-

στερα κατρακύλησαν απ' τους βράχους. Πέρα και γύρω ά-
νοιγονται οι κοιλάδες του Καλαμαῖ, εἰρηνικές, καταπράσινες.

Τί μπορείς νά πεις για τόν άνθρωπο πού νικάει τὸ κα-
μένο σίδηρο; Νιώθω μέσα μου βάσανα κι αγωνίες, αἵματα
καὶ χαμοὶ καὶ φοβέρες σ' αὐτὰ τὰ χρόνια, νά παίρνουνε τώ-
ρα δῶ πάνω ὅλο τὸ νόημα καὶ τὴν ἀξία πού θά θέλαμε νά
ἔχουν. "Ὅ,τι σώσαμε κι ὅ,τι χάσαμε νιώθω νά γίνονται ἀνε-
χτίμητο κέρδος. Νιώθω περηφάνια πού γεννήθηκα "Ελλη-
νας. Εἶδα, χάρηκα, δυνάμωσα, χόρτασα. Τίποτα δὲν ἀπο-
μένει για τὴ δουλειά τοῦ γραμματικοῦ.

Κι ὥστόσο πρέπει νά πῶ.

1072/25
Απολογία
Παράση
Αυτοκριτικὴ Γραμματικῆς

Τσαν, 5.96-99
0 Τσαν, 5.96
0 Μορφωτικῆς 30 Μορφωτικῆς Α' 5 413
27 Μορφωτικῆς

Ἡ επίθεση ξαναρχίζει στις 27 τοῦ Μάρτη. Μὲ τὰ δέκα
ἀεροπλάνα, μὲ εἴκοσι κανόνια τώρα, καὶ μὲ πεζικὲς δυνά-
μεις μεγαλύτερες. Οἱ ΛΟΚ εἶναι τώρα ἑφτά. Παίρνει μέρος
ἡ 8η ἴλη ἵππικῆς κι ἄλλη μιὰ ἴλη θωρακισμένα σταθμεύει
στο Κεράσοβο. Οἱ Ἀμερικάνοι ζητοῦν ἓν ἀποτέλεσμα αὐτὴ
τὴ φορά. Ὅπως δὴποτε. Κι ὅπως τοὺς εἶπαν, βιαζόντανε
κιόλας.

Ξαναρχίζουνε πάλι στ' ἀριστερὰ καὶ στὰ δεξιὰ οἱ ἴδιες
μάχες, πάνω-κάτω στὰ ἴδια μέρη. Ἡ ἀντάρτικη ταχτικὴ
μπαίνει πάλι σ' ἐνέργεια, τὴν ἄκομα καλύτερα, μὲ μεγα-
λύτερο πείσμα, μὲ πείρα καὶ μὲ γνώση τοῦ τόπου. Τώρα
καὶ οἱ ὄλμοι κουβαλιοῦνται στίς πλάτες μακριά, πίσω ἀπὸ
τίς γραμμὲς τοῦ ἐχθροῦ. Χτυποῦνε καὶ βρίσκονται πάλι μὲ
τὸ χάραμα στίς πρωτινὲς τους θέσεις. Τὰ «δελτία πληρο-
φοριῶν» τῆς Μεραρχίας μιλοῦνε συνέχεια για ὑπονομεύ-
σεις, ναρκοπέδια καὶ παγίδες πού βρίσκουν τὰ τμήματά
τους σὲ κάθε βῆμα. Τὸ μηχανικὸ μας ἔχει κεντήσει τὸν τό-
πο, ὑψώματα ὀλόκληρα τινάζονται στὸν ἀέρα.

Πέντε μέρες καὶ πέντε νύχτες, ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη
ἄκρη στὸ μέτωπο, ἡ μάχη κρατᾷ ἀσταμάτητα. Καὶ τοὺς
ἀλωνίζουνε πάλι, μὲ τὰ καρτέρια, τοὺς αἰφνιδιασμούς, τὰ
τραγούδια καὶ τοὺς τηλεβόες, ὁ Τζαβέλλας στὴ Μεγάλη
Ράχη, ὁ Λόχος τῶν Νέων, οἱ ἀνταρτοομάδες τοῦ Λευτέρη
ἀπὸ πίσω τους, τὰ ὄπλοπολυβόλα πού ξεμυτίζουν σὲ κάθε
βῆμα μπροστά τους, οἱ ὄλμοι πού δὲν ξέρουν ἀπὸ ποῦ τοὺς

Προβλεπὴ
Κεράσοβο
Αποφασιστικῆς
ΒΑ
Μορφωτικῆς
Καὶ Ν
ἀπὸ
Αἰθιοπικῆς

Υψηλὸ
Μορφωτικῆς
Ν
ἀπὸ
30
112

χτυπάνε, οι αντιαρματικές γροθιές που σκάνε ξαφνικά μέσα στους καταυλισμούς τους. Δέ θα πώ πάλι γι' αυτά.

Τότε, σ. 97
Μεταφράσεις Α. σ. 416
υψώματα
Μουργκάνα

Τή νύχτα τῆς 2 τοῦ Ἀπρίλη τὰ τάγματα 627 καὶ 583 μαζί με μιὰ διλοχία ΛΟΚ καταφέρνουν τέλος νὰ σπάσουνε τὴν ἀντίστασή μας σὲ δυὸ μικρὰ ὑψώματα πού λέγονται Στάλος καὶ Καστρί, μπροστὰ στὴ Μουργκάνα. Οἱ ὀβίδες τῶν κανονιῶν κ' οἱ μπόμπες τῶν ἀεροπλάνων τὰ ὀργώσανε τὶς τρεῖς τελευταῖες μέρες συνέχεια. Ἡ ἐχθρική δύναμη γαντζώνεται τὴ νύχτα σ' αὐτὰ τὰ δυὸ ὑψώματα, προχωρεῖ ὡς ἓνα σημεῖο πού τὸ ἔδαφος τῆς προσφέρεται, σταματάει ἐκεῖ καὶ ὀργανώνει τὶς θέσεις της.

Οἱ δικοὶ μας τὰ χαράματα κάνουν ἀντεπίθεση νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ τὸ ὑψωμα τοῦ Στάλου πού κρατοῦν τὴν κορυφή του μονάχα. Οἱ ὀμάδες πού κατεβαίνουν πρὸς τὶς ἐχθρικές θέσεις χτυποῦνται ἀπὸ τρεῖς πλευρές. Τὸ πυροβολικὸ τοὺς ρίχνει συνέχεια, βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες σφυρίζουν ὀλόγυρά τους. Σὲ λίγο ἀκόμα, σὰν ξημερώνει, τ' ἀεροπλάνο δὲν ἀνοίγουν τοὺς κύκλους τους μακρύτερα ἀπὸ τὴν κορυφή τοῦ ὑψώματος. Χτυποῦνε μὲ τὰ μυδράλια, ρίχνουν ρουκέτες. Οἱ σκοπευτὲς κουράζονται κρατώντας ὀρθοὶ τὰ ὀλοπολυβόλα τους, τὰ χέρια τους βαραίνουν. Ἀναγκάζονται καὶ τὰ παίρνουν οἱ διμοιρίτες. Ὁ τόπος εἶναι μέσα σὲ κουρνιαχτὸ ἀπὸ τὶς ὀβίδες πού σκάζουν καὶ ἀπὸ τὰ καπνογόνα βλήματα πού ἀρχίζουν νὰ ρίχνουνε γιὰ νὰ δείχνουνε στ' ἀεροπλάνο τὶς θέσεις τῶν δικῶν μας.

Ἀπὸ τὸ χάραμα ὡς τὸ μεσημέρι οἱ μικρὲς μας ὀμάδες ρίχνονται πάνω στὶς ἐχθρικές θέσεις, σταματοῦν τὸν ἐχθρὸ, μὰ δὲν μποροῦν νὰ τὸν βγάλουν, νὰ τὸν διώξουνε παρακάτω. Καὶ πάλι ξαναδοκιμάζουν καὶ ξαναπηδοῦν ἀπροφύλαχτοι,

χωρὶς ἀποτέλεσμα, ὡς τὴν ὥρα πού δόθηκε ἡ διαταγὴ νὰ τραβήξουνε πίσω.

Νὰ τραβήξουνε πίσω θὰ πεῖ ν' ἀνέβουνε τώρα τ' ὀλόγυμο ὑψωμα ἴσαμε τὴν κορυφή του, ἀπροφύλαχτοι ἀπ' ὀλοῦθες, ἀπὸ μπρὸς, ἀπ' τὰ πλάγια, ἀπὸ τὰ κανόνια πού τοὺς χτυποῦν, ἀπὸ τὰ μυδράλια τῶν ἀεροπλάνων πού τοὺς ἀκολουθοῦνε βῆμα μὲ βῆμα. Ἡ ἀντεπίθεσή τους τσακίστηκε.

Τσακιστήκανε τὰ κορμιά. Ἡ ψυχὴ τους δὲ λύγισε. Δὲ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν ἀνιση καὶ χαμένη ἀντεπίθεση τοῦ Στάλου μήτε κ' ἓνας πού νὰ 'κανε πίσω πρὶν πάρουνε τὴ διαταγὴ.

Εἶναι μάχες στὸν πόλεμο πού δὲν ἔχουν ἄλλη δόξα ἔξω ἀπὸ τὴ δόξα τῆς κερδισμένης νίκης. Καὶ εἶναι καὶ μάχες χαμένες πού μ' αὐτὲς κερδίζεται στὸ τέλος ὁ πόλεμος: οἱ νικημένοι τοῦ Στάλου σταθήκανε τὸ παράδειγμα γιὰ ὅλους τοὺς μαχητὲς μας καὶ δώσανε τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας στοὺς μαχητὲς καὶ νικητὲς τοῦ Τσεροβέτσι στὶς κατοπινὲς μέρες.

Χάσαμε καμπόσους ἐκεῖ. Δυὸ-τρεῖς λαβωμένοι μας ἀπομείνανε στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ κ' οἱ προστάτες τοῦ πολιτισμοῦ τοὺς κατάσφαξαν. Μερικοὶ μαχητὲς μας, τρεῖς ἢ τέσσερις, πιαστήκαν στὰ χέρια. Μαζί τους καὶ δυὸ κορίτσια. Αὐτοὺς εἶχαν διαταγὴ νὰ μὴν τοὺς σκοτώσουν καὶ νὰ τοὺς στείλουνε ζωντανούς στὴ Μεραρχία στὰ Γιάννινα, γιὰ μιὰ ἐπίδειξη πού χρειαζότανε κεῖ, ὕστερα ἀπὸ τόσες μέρες ἄγωσης ἐπίθεσης.

Εἶταν Κυριακὴ τὸ βράδυ ὅταν πήγανε τὰ δυὸ κορίτσια στὰ Γιάννινα. Ὁ σκοπὸς τους εἶταν νὰ τὰ πομπέψουν στοὺς δρόμους. Στὴν πλατεία τῆς πόλης, καθὼς τὰ περνοῦσαν γιὰ τοὺς στρατῶνες, μαζευτήκανε κόσμος καὶ κόσμος, κάπου δέκα χιλιάδες. Τὰ 'χαν ἀφήσει καὶ φοροῦσαν ἀκόμα τὰ δικοχὰ τους καὶ τὰ φουσεκλίκια τους μὲ τὶς σφαῖρες σταυρωτὰ

εἰρωνία
→ 80
ΜΗΡΤΑ

Περὶ τῆς σα Γιάννινα

Τοῦ ἴσου σὲ τὴν ὁδὸ

ΓΕΝΙΚΑ
Βύτη κ.σ. σ. 210-221

Διακρίσεις
2 ἀντιφασιστῶν

πάνω στο στήθος τους, όπως χρειαζόταν για την επίδειξη. Και κείνα περπατούσαν και τὰ δυὸ μὲ τὸ κεφάλι ψηλά. Οἱ χαζοὶ κοιτάζανε κι ἀνοῖγαν τὸ στόμα. Καμπόσοι, βαλτοί, θέλανε νὰ τὰ γιουχαῖσουν. Ὁ κόσμος σώπαινε κ' ἔσφιγγε τὰ δόντια του βουβὸς καὶ λυπημένος. Γιὰ μιὰ στιγμή, καθὼς φτάνανε πιά μπροστὰ στὸ χτίριο τῆς Μεραρχίας, γίνηκε πέρα γιὰ πέρα ἡσυχία κι ἀκουγόντανε μονάχα τὰ βήματά τους καθὼς χτυποῦσαν οἱ ἀρβύλες τους ἀπάνω στὶς πλάκες, στὸ πεζοδρόμιο.

Τὸ βράδυ σὲ μιὰ στρατώνα, στὸ «Στρατόπεδον Βελισσαρίου», μπῆκε κάποιος καὶ μολογοῦσε πῶς γίναν τὰ πράματα στὴν πλατεία τῆς πόλης καὶ χαχάνιζε κ' αἰσχρολογοῦσε γιὰ τὰ κορίτσια. Εἶτανε ἓνας ἀπὸ τὴν «Ὁμάδα Τάγματος», ἀπ' αὐτοὺς πού ἔχουν τὰ πιστόλια στὴ μέση τους — ἓνας ἀπὸ τὴν «Ἀστυνομία Μονάδας». Αὐτὸς ὁ παλληκαρὰς ἔπιανε καμιὰ φορὰ μέσα στὸ θάλαμο ἓνα στρατιώτη, ἔτσι γιὰ γοῦστο, τὸν ἄρπαζε ἀπὸ τὸ νὰ πόδι κ' ἔδειχνε στοὺς ἄλλους πῶς βιάζουνε μιὰ γυναίκα. Καὶ τὸ ἔδειχνε μὲ τέτοια γρηγοράδα καὶ μαστοριά πὺ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὸ ἔχε δοκιμάσει καὶ στ' ἀλήθεια, ὅταν εἶτανε πρὶν μὲ τοὺς Μάυδες καὶ πρὶν μὲ τὸ Ζέρβα...

Ἔνας εἶπε μέσα στὸ θάλαμο. Δυνατά:

— Εἶναι ντροπὴ μας γιὰ στρατιῶτες νὰ γελοῦμε μὲ αὐτὲς τὶς κοπέλες πὺ στέλνουμε μεραρχίες ὀλάκερες νὰ τὶς πολεμήσουν.

Κάποιος πῆγε σὲ λίγο κοντά του.

— Καὶ σύ, ρέ φίλε, δὲν τὶς πολεμᾶς; Πέντε μῆνες;

— Ἐμένα θὰ μὲ στείλουνε στὴ Μακρόνησο ἅμα θὰ ῥθουνε τὰ χαρτιά μου...

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς μαζί τους καλύτερα;
Ἔσκυψε τὸ κεφάλι καὶ σώπασε. Κοίταζε τὴν ἀρβύλα του καὶ ντρεπότανε.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ «Στρατόπεδον Βελισσαρίου» φορτωθῆκαν ἐκεῖνες τὶς μέρες ἀπὸ τὶς ἀποθήκες τοῦ πυροβολικοῦ δυόμισι χιλιάδες ἐγγλέζικα βλήματα γιὰ κανόνια. Κι ὅλα πέσανε πάνω στὸ Τσεροβέτσι στὶς τέσσερις καὶ τὶς πέντε τοῦ μήνα.

Καθὼς εἶχανε πάρει τὸ ὕψωμα τοῦ Στάλου καὶ τὸ ἄλλο τὸ δίδυμο πὺ στέκεται δίπλα του, ἴδια γυμνό, τὸ Καστρί, πιάσανε θέσεις πάνω σ' αὐτά, στήσανε πολυβόλα κι ὅλα τὰ γύρισαν, κανόνια κι ἀεροπλάνα τους, στὸ Τσεροβέτσι.

Εἶναι τὸ Τσεροβέτσι ἓνα τρίτο ὕψωμα, στὴ σειρά μ' αὐτὰ τὰ δύο, στὴ μέση τῆς Μουργκάνας, κι ἀκουμπάει πάνω στὸν κύριο ὄγκο της. Σὰ δὲ μπόρεσαν νὰ κάνουνε τίποτα κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές τοῦ μετώπου βάλθηκαν νὰ ρίξουν ὅλη τὴ δύναμή τους σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, νὰ τὸ κάψουνε, νὰ τὸ ἀλέσουν μὲ τὰ κανόνια καὶ τ' ἀεροπλάνα κ' ἔτσι νὰ μπορέσουνε νὰ τὸ πιάσουν κι ἀπὸ κεῖ ν' ἀνεβοῦν στὴ Μουργκάνα.

Οἱ δικοὶ μας ἔχουνε δυὸ ὀμάδες μπροστὰ-μπροστὰ στὸ πρῶτο ὕψωματάκι, δυὸ παραπίσω σ' ἓνα δεύτερο ὕψωμα κι ἄλλες δυὸ δεξιά καὶ ἀριστερά. Αὐτὴ εἶναι ὅλη ἡ δύναμη πὺ θὰ δεχτεῖ καὶ θὰ κρατήσῃ τὴν ἐπίθεση ἀπὸ τρία τάγματα. Μπροστὰ-μπροστὰ εἶναι ἓνα μόνιμο πολυβολεῖο. Λίγο παραπίσω ἓνα δεύτερο. Σ' αὐτὰ τὰ πολυβολεῖα δόθηκε ἡ μάχη καὶ μπροστὰ τους συντρίφτηκαν δυὸ μέρες οἱ ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Απειλιος

Ἡ μέρα — τέσσερις τοῦ Ἀπρίλη — ξημέρωσε κάπως ἀνταριασμένη. Μέσα στοῦ πρώτο, τὸ χαμηλότερο πολυβολεῖο, εἶναι ὁ Ἡλίας Μιχαλόπουλος ἀπὸ τὸ (Κυπαρίσσι Γρεβενῶν), ὁμαδάρχης τῆς μικρῆς δύναμης ποῦ θὰ δεχτεῖ τὴν πρώτη ἐπίθεση. Μέσα στοῦ πολυβολεῖο εἶναι καὶ ἄλλοι τρεῖς μαζί του. Δύο ἀκροβολιστὲς ἔχουν πιάσει μὲ τὰ ντουφέκια τους τὶς ἀτομικὲς θέσεις λίγο μακρύτερα, πίσω ἀπὸ μικρὰ πέτρινα προχώματα. Σὰν ἄρχισε, κατὰ τὶς ὁχτῶ, ἡ ἀντάρα καὶ σκόρπιζε, εἶδαν ἀπὸ τὰ ἀριστερά τους τὴ δύναμη ποῦ ἔχε κινήσει καὶ ἀνέβαινε. Ἐτοίμασαν τ' ὄπλο πολυβόλο τους καὶ περίμεναν. Οἱ δικοὶ μας, ἀπ' ἀριστερότερα, ρίχνανε. Ἀρχίσανε καὶ αὐτοὶ μὲ τ' ὄπλο πολυβόλο καὶ τὰ ντουφέκια τους καὶ χτυποῦσαν τὴν πρώτη διμοιρία ποῦ ὄλο καὶ ἀνέβαινε στοῦ ὕψωμα.

Ἡ ὁμίχλη ἔχει σκορπίσει, ἡ μέρα εἶναι ὀλόλαμπρη. Τ' ἀεροπλάνα γυρνοῦνε συνέχεια πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους, οἱ ὀβίδες τοῦ πυροβολικοῦ πέφτουν ὀλόγυρα, χιλιάδες σφαῖρες βουίζουν σὲ κάθε στιγμή ἢ μάχη γιὰ τὸ Τσεροβέτσι ἔχει ἀρχίσει.

Στὰ διακόσια φυσίγγια τ' ὄπλο πολυβόλο τους σταματάει. Ἐμπλοκή. Ἀρχίζουν τότε καὶ οἱ ἔξι καὶ χτυποῦνε μὲ τὰ ντουφέκια τους. Ὅλοι μαζί μὲ τὸ πρόσταγμα ποῦ δίνει ὁ Ἡλίας νὰ φαίνεται πὼς εἶναι ριπὴ μὲ τ' αὐτόματο ὅσο νὰ καταφέρουν νὰ τὸ ξαναφιαξοῦν.

Μιὰ ὀβίδα τοῦ πυροβολικοῦ πέφτει μπροστὰ στοῦ πολυ-

βολεῖο καὶ τὸ μισογκρεμίζει. Δὲν προφταίνουν νὰ συνεφέρουν καὶ πέφτει καὶ ἄλλη ἀπὸ πάνω. Τὸ σκέπαστρο βάσταξε μὰ τὸ πολυβολεῖο δὲν εἶναι πιά γιὰ προκοπή. Πρέπει νὰ πᾶνε πίσω στοῦ δεύτερο. Περιμένουμε μιὰ στιγμή ποῦ τὰ πυρὰ κάπως ἀραίωσαν καὶ μ' ἓνα σάλτο, μὲ δεύτερο, βρεθήκανε πίσω. Ἐνας μονάχα ἀπὸ τοὺς ἀκροβολιστὲς, Σπύρος Ποθητὸς, στρατιώτης τοῦ 611 στὴν πρώτη ἐπιχείρηση, ἔμεινε πίσω στὴν ἀτομικὴ θέση του καὶ μοναχὸς του δὲ σταμάτησε νὰ ρίχνει. Λὲς κ' ἤθελε τώρα νὰ ξαναγυρίσει στοὺς φασίστες ὅλες τὶς σφαῖρες ποῦ τοῦ ἔχανε δώσει γιὰ νὰ σκοτώνει τ' ἀδέρφια του.

Μπήκανε στοῦ πολυβολεῖο, οἱ ἀκροβολιστὲς πιάσανε τὶς καινούργιες θέσεις τους. Ἀπὸ κάτω τοὺς θαρροῦνε σκοτωμένους ὅλους ἢ φευγάτους καὶ ἀρχίζουν ξανά καὶ ἀνεβαίνουνε, σίγουροι πὼς δὲν εἶναι κανένας ἀπάνω, μὲ τὰ ὄπλα στὴν πλάτη. Τ' ὄπλο πολυβόλο διορθώθηκε, εἶναι ἔτοιμο. Μὰ δὲ ρίχνουν ἀκόμα. Τοὺς περιμένουμε ν' ἀνεβοῦνε ψηλότερα, νὰ ῥθοῦνε κοντά.

— Πῦρ!

Μὲ τὴν πρώτη ριπὴ τρομάζουν καὶ ἀναστατώνονται. Μονάχα αὐτὸ δὲν περίμεναν. Ἡ διμοιρία π' ἀνέβαινε γυρνάει κατὰ πίσω, σκορπίζει. Πέφτουνε κάμποσοι, οἱ ἄλλοι ρίχνονται κάτω, πιάνουν τὶς πέτρες. Ἡ ἀντίσταση δὲν ἔσπασε ἀκόμα, πρέπει ν' ἀνεβοῦνε βῆμα μὲ βῆμα, πέτρα μὲ πέτρα. Τ' ὄπλο πολυβόλο ρίχνει συνέχεια. Ὅλα τὰ πολυβολεῖα, τὰ δικὰ μας ἀπ' ἀριστερά, τὰ δικὰ τους ἀπὸ τὸ Στάλο καὶ τὸ Καστρί, παίρνουν φωτιά. Εἶναι μιὰ κόλαση ἀπὸ κρότους τοῦ θανάτου.

Λίγο παραπίσω, ὁ ἐπίτροπος Σιδηρόπουλος σφίγγει τὰ δόντια του, στυλώνει τ' αὐτιά του ν' ἀκούσει, νὰ ξεχωρίσει ἂν εἶναι ἀκόμα τὸ πολυβολεῖο του ποῦ χτυπάει. Δὲν εἶναι

η ἀπὸ τὴν
πραγματοποιήσε
δὲν ἔχον
τον πρῶτο
καὶ τοῦ
συνεχίζον
κερατοειδῶς
αὐθροῦν
των β. β.

754 v. 1
8 97
πολλές μέρες πού ανάλαβε τή διοίκηση τοῦ 11ου λόχου πάνω στοῦ πεδίου τῆς μάχης, μόλις σκοτώθηκε ἀπό ὀβίδα ὁ λοχαγός του Καβαλλάρης. Ἐκεῖνος εἶχε ὀργανώσει τήν ἀντίσταση. Τώρα μόνος του ὁ Σιδηρόπουλος πρέπει νά τῆ βγάλει πέρα. //

Ἄνθρωπος — δὲν τὸν χωράει τὸ πολυβολεῖο μὲ τὸ σκέπαστρο — βγαίνει ἀπ' ἐξω καὶ μ' ἓνα τόμισον στὰ χέρια στέκεται ὀρθὸς δίπλα στοὺς ἀκροβολιστὲς. Ἀπὸ κάτω, μέσα ἀπὸ τῆ χαράδρα, ἀκούγονται οἱ φωνές πού βρίζουνε τοὺς στρατιῶτες νὰ ξεκινήσουν γιὰ πάνω. Ἄλλη μιὰ διμοιρία φαίνεται ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ δεξιά. Εἶναι δώδεκα, μεσημέρι.

Ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς ἐκεῖνη τὴν ὥρα καὶ ὡς ἀργὰ τὸ βράδυ τίποτε σπουδαῖο δὲ φαίνεται νὰ γίνηκε στὸ Τσεροβέτσι πού νὰ μπορεῖ κανένας νὰ τὸ παραστήσει μὲ λόγια. Ἡ ὁμάδα τοῦ πολυβολεῖου στήν ἀρχή, τὸ πρωί, μποροῦσε ἀκόμα νὰ ῥχεταί κάπως σ' ἐπαφή μὲ τοὺς παραπίσω. Φωνάζανε κάθε φορὰ πού ἀραιώνανε τὰ πυρὰ καὶ οἱ ἄλλοι περίμεναν ν' ἀραιώσουνε πάλι καὶ τότε τοὺς ἀποκρίνονταν. Ὑστερα, σὰ δυνάμωσε ἡ μάχη, τὰ ἔξι παιδιά τοῦ πολυβολεῖου βρέθηκαν ὀλομόναχα μέσα σὲ μιὰ θάλασσα ἀπὸ κρότους καὶ ἀπὸ φωτιά καὶ ἀπὸ θάνατο.

Γύρω στὸ πολυβολεῖο πέσανε χίλια βλήματα πυροβολικοῦ. Ὅχι στρογγυλὸς ἀριθμὸς χίλια βλήματα. Δέκα ἀεροπλάνα δὲ σταματήσανε νὰ ρίχνουν μὲ τὰ μυδράλιά τους — τὰ πέντε νὰ ῥαι τὰ ἀπάνω, νὰ ῥχονται πέντε καινούργια καὶ τότες νὰ φεύγουν τὰ πρῶτα, καὶ πάλι καὶ πάλι. Τέσσερις φορές οἱ ἐχθρικές διμοιρίες ξεκίνησαν ἀπὸ κάτω πάντα πιστεύοντας πὼς εἶχε πιά τελειώσει καὶ πὼς κανένας δὲν εἶταν πιά πάνω στὸ Τσεροβέτσι. Καὶ πάντα τὸ πολυβολεῖο μὲ τ' ὄπλοπολυβόλο, οἱ δυὸ θέσεις τῶν ἀκροβολιστῶν καὶ ὁ Ἄνθρωπος ὀρθὸς μὲ τὸ τόμισον, τοὺς περίμεναν καὶ τοὺς γυρί-

ζανε κάτω. Καὶ ἀκούγε ἀπὸ παραπίσω ὁ Σιδηρόπουλος κάθε φορὰ καὶ ξεχώριζε μέσα στοὺς κρότους τοῦ θανάτου τὸ δικό του τὸ πολυβολεῖο. Σὲ μιὰ στιγμή ἀκουστήκαν καὶ σκάζαν χειροβομβίδες. Καμπόσοι πιδ ψυχωμένοι εἶχαν προχωρήσει ψηλότερα καὶ φτάσανε κοντὰ-κοντὰ στὸ πολυβολεῖο. Οἱ δικοὶ μας βγήκαν ἔξω, σηκωθήκαν κ' οἱ ἀκροβολιστὲς ἀπ' τὶς θέσεις τους, καὶ μὲ τὶς χειροβομβίδες τοὺς σταμάτησαν γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ.

Εἶταν ἡ τέταρτη ἐπίθεση τῆς ἡμέρας. Τὸ πολυβολεῖο μὲ τοὺς ἔξι μαχητὲς του στέκεται στὴ θέση του φραγμὸς ἀνεπάντεχος καὶ ἀκατάλυτος στὰ δυὸ τάγματα πού ἀγωνίζονται ἀπὸ τὸ πρωὶ νὰ τὸ ξεπεράσουν. Μπροστὰ του σὲ κάθε πέτρα εἶναι κ' ἓνα κουφάρι. Καὶ ὅμως πρέπει ἀκόμα νὰ προσπαθήσουν, πρέπει νὰ τὸ σπάσουνε, νὰ τὸ περάσουν τὸ πολυβολεῖο πού στέκεται μπροστὰ σ' ὀλόκληρη τὴ στρατιά τους, μὲ τοὺς ἔξι μαχητὲς του. . .

Καθὼς ἀρχίζει πιά νὰ βραδιάζει καὶ τ' ἀεροπλάνα σὲ λίγο θὰ φύγουν τὰ δυὸ τάγματα κάνουν μιὰ τελευταία συνδυασμένη ἐξόρμηση. Οἱ Ἀμερικάνοι δὲ νοιάζονται φυσικὰ γιὰ τὶς θυσίες. Ἐχουνε λυσσάξει.

Τσακίζεται καὶ αὐτὴ. Τὰ πυρὰ ἀραιώνουνε λίγο. Ὁ Σιδηρόπουλος βρίσκει κατάλληλη τὴ στιγμή νὰ στείλει ἐνίσχυση στὸ πολυβολεῖο καὶ νὰ κάνει ἀντεπίθεση. Οἱ καινούργιες ὁμάδες φτάνουν, ὁ Ἄνθρωπος στήνει δεξιά του τὸ καινούργιο ὄπλοπολυβόλο κ' ἓνα δεύτερο πού τοῦ ἦρθε σὲ λίγο δὲν τὸ δίνει σὲ κανένα. Τὸ πῆρε μοναχὸς του καὶ ἄρχισε νὰ χτυπάει. Οἱ ἐχθρικές ἐπιθέσεις ξοφλήσαν γιὰ σήμερα. Ἡ ὥρα τῆς ἀντεπίθεσης ἔφτασε.

Δὲν ἔχει ὀλότελα βραδιάσει ὅταν ξεκινοῦν οἱ ὁμάδες πού

θα κάνουν την αντεπίθεση. Οί όβίδες πέφτουν όλόγυρά τους κι άπάνω στο δρόμο πόχουνε νά περάσουν όσο νά φτάσουνε μπρός. Λίγο παραπέρα καθώς προχωρέσανε, μιá όβίδα τινάζει τή Μαρία Μπίλη, τής ομάδας Χρήστου Καρρά, δεκαεννιά χρονών από τήν Καστάνιανη του Πωγωνιού. Τέσσερις μήνες έχει στο Δημοκρατικό Στρατό ή Μαρία Μπίλη. Τή μάθαμε γράμματα. Μέσα στο νοϋ της μπορεί νά μη ξεκαθάρισε τά μεγάλα προβλήματα του κόσμου. Στην καρδιά της ώστόσο έχει θερμή τήν αγάπη για τήν ομάδα και τους συντρόφους της. Ό νοσοκόμος έτρεξε άνάμεσα από τά βλήματα και τήν άρπαξε. Τήν πήγανε πίσω. Είναι βαριά λαβωμένη και στα δυό της τά πόδια, μά μπορεί ακόμα με τή δύναμη που τής άπομένει νά σκέφτεται και νά ρωτάει για τήν ομάδα της — που πήγανε; Τής λένε πώς πήγαν για τήν αντεπίθεση κ' έφτασαν όλοι τους γεροί και καλά.

Ό Μαρία κλαίει.

— Θα πεθάνω και θα πεθάνω. Βγάλτε με λίγο στο ύψωματάκι νά τους ιδώ... Ν' ακούσω μονάχα τό πολυβόλο μας, συναγωνιστή λοχαγέ.

Όυτε τό χατήρι τής έκαναν ούτε πέθανε ή Μαρία Μπίλη.

Τ' όπλοπολυβόλο ακούστηκε σέ λίγο μαζί με τ' άλλα και χτυπούσανε στα γερά. Ό αντεπίθεση γίνηκε με όρμη. Προχώρησαν όρθιοι, κατεβήκανε ως τις θέσεις που σάλωσε ό έχθρος, ρίξανε αντιαρματικές γροθιές και χειροβομβίδες, δυό ώρες, κατεβήκαν ως κάτω κι ασφαλίσανε τό Τσεροβέτσι για τή νύχτα. //

Ό ώρα είναι έννιά. Τά πυρά άραιώνουν κι από δώ κι από κεϊ. Μόνο τά κανόνια χτυποϋν κάπου-κάπου. Ό ομάδα του πολυβολείου μπορεί πιά ν' αντικατασταθει. Πήγε μοναχός του κι ό Σιδηρόπουλος. "Όθελε νά τους ιδει. Μαϋροι

άπό τήν καπνιά του μπαρουτιού, με τά μάτια τους κόκκινα και τ' αυτιά τους βουλωμένα από τους κρότους των όβίδων, οί τέσσερις του πολυβολείου κ' οί δυό άκροβολιστές, μήτε ακούγανε μήτε καλά-καλά μπορούσαν νά νιώσουνε τί γινότανε. Ό γλώσσα τους είχε κολλήσει από τή δίψα. Τά χείλια τους μελανιάσαν και σκάσαν. Θέλανε νερό που δεν ήπιαν όλη τή μέρα και δεν μπορούσανε νά τό ποϋνε. Θαρροϋσαν θα μείνουν ακόμα και θέλανε σφαϊρες και δεϊχναν τά κιβωτίδια που άδειασαν και τις γυμνές ταινίες από τ' αυτόματα.

Πίσω, στο Σταθμό Διοίκησης, ένας σύνδεσμος από τό τάγμα δίνει στο Σιδηρόπουλο τό σημείωμα του ταγματάρχη Όχιλλέα. "Ενα σημείωμα όλο κι όλο δυό λόγια — πρέπει νά κρατήσουν τό Τσεροβέτσι. "Ετσι του λένε κι από «πέρα». «Πέρα» είναι ό Καλιανέσης κι ό Παϋλος κ' έχουν τά μάτια τους στυλωμένα σ' αυτόν. Γύρω είναι οί μαχητές τής Μουργκάνας κ' έχουν κι αυτοί τά μάτια τους στυλωμένα σ' αυτόν. Οί Αμερικάνοι δεν κάνουνε πόλεμο πιά. Βαλθήκανε νά γκρεμίσουν όλο τό Τσεροβέτσι με καμένο σίδερο. Κι άπάνω είναι αυτός, ό Σιδηρόπουλος, με τις ομάδες του, με τό πολυβολείο, με τά μπρέν που παθαίνουν εμπλοκή, με τά ντουφέκια μονάχα και τις χειροβομβίδες. Γυρίζει στο σύνδεσμο.

— Τί κάθεται έδω;

— Χαρτί, συναγωνιστή λοχαγέ, νά μου δώσεις.

"Έχει δικιο τό παιδί. Χρειάζεται νά του δώσει χαρτί για τόν ταγματάρχη, σέ τέτοιες ώρες δέ γίνεται με τά λόγια. Και τί νά πει στο χαρτί; Τά μακριά του σαν ξύλινα δάχτυλα αναταράζονται σαν ακρίδες. Όλόγυρά του είναι οί μαχητές του, ό 11ος λόχος — έπίλεχτος τώρα. Στην άκρη κάθονται με τά μάτια τους κόκκινα, με τ' άφανισμένα τους πρόσωπα

Νοσοκομείο
Μαρία

Καστανή
Πωγωνίου
Βορεια
Μαργαρίτα
181

Σε πο κιν...
0
εχθροί

↳
Βοτσεϊκας, σ. 203
για Σιδηρόπουλο και
Σιδηρόπουλο

οί μαχητὲς τῆς ομάδας τοῦ πολυβολείου. "Όλοι τὸν κοιτοῦνε στὰ μάτια. Ἄπ' ὀλοῦθε ἔχουν τὰ μάτια τους στυλωμένα σ' αὐτόν. Πῆρε τὸ χαρτὶ κ' ἔγραψε μόνο:

— Θὰ κρατήσουμε — Σιδηρόπουλος.

Ἐμαδάρχης Γιάννης Κότας, σκοπευτὴς Δημ. Τσαντίδης, γεμιστὴς Σταῦρος Μπόλης, οἱ τρεῖς αὐτοὶ στὸ πολυβολεῖο. Γιάννης Οἰκονόμου, Χρῆστος Ράφτης, Λευτέρης Παληχωρίτης καὶ Πέτρος Μ. ἀκροβολιστές. Αὐτὴ εἶναι ἡ ομάδα πού πῆγε στὸ πολυβολεῖο τὸ βράδυ ν' ἀντικαταστήσει τὸν Ἡλία καὶ νὰ κρατήσῃ τὴν ἐπίθεση τὴν ἄλλη μέρα. Ξέρουν ὅλοι τους πὼς ὁ ἐχθρὸς εἶναι λίγο παρακάτω, γαντζωμένος στὶς πέτρες, πὼς θ' ἀρχίσουν τὸ πρωὶ νὰ τοὺς χτυποῦνε τὰ δυὸ τάγματα, τὰ εἴκοσι κανόνια καὶ τὰ δέκα ἀεροπλάνα.

Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ ὁ Κότας πῆρε τ' ὄπλοπολυβόλο, τὸ κατέβασε λίγο παρακάτω νὰ 'ναι πιὸ κοντὰ στὸν ἐχθρὸ κι ὅλη νύχτα ξαγρυπνήσανε κεῖ. Τὰ κανόνια κάπου-κάπου τοὺς χτύπαγαν. Τὰ χαράματα ξαναπῆραν τ' ὄπλοπολυβόλο, τὸ 'βαλαν μέσα στὸ πολυβολεῖο, πιάσαν καὶ οἱ ἄλλοι τὶς θέσεις τους καὶ σταθῆκαν καὶ περιμένανε.

Ξαναρχίσανε τὰ κανόνια νὰ χτυποῦν δυνατὰ, πρωὶ-πρωὶ φανῆκαν καὶ τ' ἀεροπλάνα καὶ σὲ λίγο ξεκίνησαν ἀπὸ κάτω. Δὲν πιστεύανε νὰ 'χε μείνει κανένας στὸ Τσεροβέτσι. Οἱ ἐφημερίδες τοὺς στὴν Ἀθήνα καὶ τὰ Γιάννινα τὸ γράφανε κιόλας ἐκεῖνη τὴ μέρα μὲ μεγάλα ψηφία πὼς τὸ Σικηταριὸ καὶ τὸ Τσεροβέτσι εἶχανε πέσει. Ἄνεβαίνουν ὄρθοι. Τοὺς ἀφήνουνε πάλι καὶ φτάνουνε στὰ πενήντα μέτρα.

Μὲ τὶς πρώτες ριπὲς τοῦ πολυβολείου πέφτουνε μερικοὶ κι ὅλοι κάνουνε πίσω. Ἕνας μόνο ἀπομένει. Φοβᾶται νὰ φύ-

Πῆρε
διακριτικῶς

γει. Φοβάται νά προχωρέσει. Χώνεται ανάμεσα στις πέτρες. Μιά ώρα ξμεινε κεῖ. Ἔκαμε νά σηκωθεῖ, μιὰ σφαῖρα δική μας τὸν χτύπησε, μιὰ ἄλλη πού ἐρχότανε ἀπ' τοὺς δικούς του τὸν ἔριξε κάτω γιὰ πάντα.

Πέντε αὐτόματα, δυὸ βαριά πολυβόλα καὶ οἱ δυὸ ὄλμοι μας ἀπὸ τὴ Μουργκάνα στηρίζουνε τὸ πολυβολεῖο στὸ Γσεροβέτσι. Οἱ ἄλλοι ἀπὸ κάτω, γαντζωμένοι στὸ βράχο, βάζουν συνέχεια. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς θὰ εἶναι — θὰ ἔτανε δηλαδὴ — σπουδαῖος σκοπευτῆς. Καταφέρνει κι ὄλο περνάει τις σφαῖρες του μέσα στὴ θυρίδα τοῦ πολυβολεῖου. Μία ἀπ' αὐτὲς βρίσκει καὶ λαβώνει τὸ γεμιστὴ τοῦ ὄπλοπολυβόλου Σταῦρο Μπόλη στὸ χέρι. Τὸν τραβοῦνε στὴν ἄκρη, τὸν δένουνε πρόχειρα καὶ τὸν ἀφήνουν ἐκεῖ. Ἡ λαβωματιά του δὲν εἶναι βαριά. Σὲ μισὴ ώρα κι ἄλλη σφαῖρα χτυπάει τὸ σκοπευτὴ Δημ. Τσαντίδη. Αὐτὸς εἶναι βαριά λαβωμένος στὸ κεφάλι. Ὁ Κότας τὸν δένει κι αὐτὸν καὶ τὸν βάζει στὴν ἄκρη μαζί μὲ τὸν ἄλλον. Αὐτὴ τὴν ώρα εἶναι ἀδύνατο νά τοὺς στείλει πίσω στὸ σταθμὸ ἐπίδεσης.

Μόνος αὐτὸς ἔχει μείνει γερὸς μέσα στὸ πολυβολεῖο. Οἱ τέσσερις ἀκροβολιστὲς εἶναι ἀπ' ἔξω. Κανένας τους ὡς τὴν ώρα μέσα στὴ βροχὴ τις ὀβίδες δὲν ἔχει σαλέψει ἀπὸ τὴ θέση του. Ὁ Κότας φωνάζει μέσα τὸν Οἰκονόμου καὶ τὸν βάζει σκοπευτὴ. Ξαναρχίζουν οἱ δυὸ τους μὲ τὸ ὄπλοπολυβόλο. Μὰ δὲν ἀργεῖ νά πάθει ἐμπλοκὴ. Σταματοῦν καὶ καταπιάνονται νά τὸ φκιάξουνε μοναχοί τους. Ἐξω μείνανε μόνον οἱ τρεῖς ἀκροβολιστὲς μὲ τὰ ντουφέκια. Μὲ τὸ ὄπλοπολυβόλο δὲ γίνεται τίποτα. Εἶναι ἄχρηστο.

- Τί θὰ γίνεῖ, Οἰκονόμου;
- Θὰ πάω πίσω νά φέρω ἄλλο.
- Θὰ μπορέσεις;
- Θὰ πάω.

Καὶ πῆγε. Πῆγε μέσα στὴ βροχὴ τις σφαῖρες, μέσα στὴν κόλαση ἀπὸ τις ὀβίδες. Μόλις ἔφυγε αὐτὸς ἕνα βλήμα πέφτει πάνω στὸ σκέπαστρο τοῦ πολυβολεῖου. Σείστηκε ὀλόκληρο, μέσα γιόμισε ἀντάρα καὶ χρώματα. Γιὰ λίγην ώρα ὁ Κότας κι ὁ λαβωμένος Μπόλης στέκονται καὶ κοιτάζονται σὰ χαμένοι.

- Ζοῦμε, ρέ Μπόλη;
- Θαρρῶ πὼς δὲν πέθανα.

Ζοῦνε καὶ οἱ δυὸ τους. Ὁ ἄλλος ὁ λαβωμένος, ὁ Τσαντίδης, δὲν καταλαβαίνει καὶ πολλὰ πράματα.

Ἀπὸ κάτω ὄλο ἀνεβαίνουνε. Αὐτὴ τὴν φορὰ μποροῦν στ' ἀλήθεια νά ἔναι σίγουροι πὼς κανένας δὲν ἔμεινε πιά. Ἄκρα ἡσυχία ἀπλώνεται γιὰ μιὰ στιγμή. Τίποτα ἀπάνω δὲ φαίνεται νά ὑπάρχει. Πίσω, ὁ Σιδηρόπουλος στυλώνει τ' αὐτιά του, τὴν ψυχὴ του, ν' ἀκούσει τὸ ὄπλοπολυβόλο, τὰ ντουφέκια τους. Δὲν ἀκούγεται τίποτα — πέθαναν ὄλοι τους; Ἀπὸ κάτω ὄλο ἀνεβαίνουνε δίχως νά ρίχνουν.

Κι ἄξαφνα νά τοι. Αὐτοὶ εἶναι πού χτυποῦν. Ὁ Κότας ἔδωσε τὸ σύνθημα. Τ' ὄπλοπολυβόλο εἶναι χαλασμένο, οἱ δυὸ εἶναι λαβωμένοι, ἕνας πῆγε πίσω — τώρα οἱ τέσσερις πού ἀπομένουνε πρέπει νά κρατήσουν μὲ τὰ ντουφέκια τους. Δίπλα στὸ πολυβολεῖο εἶναι ὁ Χρῆστος Ράφτης. Παραπέρα ὁ Λευτέρης Παληχωρίτης, λίγο πιὸ πέρα ὁ Πέτρος Μ. Τέσσερα ἀεροπλάνα εἶναι πάνω τους καὶ τοὺς χτυποῦνε συνέχεια. Τὸ Χρῆστο Ράφτη δὲν τὸν βοηθοῦνε τὰ μάτια του νά βλέπει μπροστά. Ὁ Λευτέρης δίπλα του ρίχνει ἀσταμάτητα μὲ τὸ ντουφέκι του.

- Χρῆστο, πέτα μου ἐμένα τις σφαῖρες.

Ἀπὸ τὴ θέση του μία-μία ρίχνει τις σφαῖρες ὁ Χρῆστος Ράφτης νά τις παίρνει ὁ Λευτέρης. Ὑστερα, σὰν νά ἔξере πὼς δὲ θὰ τοῦ χρειάζονταν πιά, ἔξέσχισε τὸ πουκάμισό του,

τό 'καμε σακούλα, έβαλε κάμποσες μέσα και τοῦ τις πέ-
ταξε. Μιά ριπή αεροπλάνου τὸν κατάκοψε στὴ θέση πού δὲν
εἶχε κουνήσει καθόλου. Ἐκεῖ τὸν ἔχουμε θάψει και τὴν
Πρωτομαγιά τοῦ βάλαμε ἕνα στεφάνι λουλούδια.

Μείνανε τρεῖς ὄλοι κι ὄλοι. Ὁ Κότας ὁ ὀμαδάρχης, ὁ
Λευτέρης ὁ Παλληχωρίτης με τις σφαῖρες τοῦ Χρήστου και
στὴν ἄκρη-ἄκρη δεξιά ὁ Πέτρος Μ. ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη,
34 χρονῶν. Ἀπὸ τὸ πρωὶ δὲν ἔχει σαλέψει κι αὐτὸς ἀπ' τὴ
θέση του. Τώρα σέρνεται σιγά-σιγά και μπαίνει στὸ πολυ-
βολεῖο. Ἐχει τὸ ὄπλο στὰ χέρια του, στὴν πλάτη του τὸ
γυλιό. Ὁ Κότας τὸν κοιτάει παραξενεμένος.

— Γιατί ἤρθες, ρέ Πέτρο;

— Ὁ Γιάννης ὁ Οἰκονόμου ξαναγύρισε.

Στ' ἀλήθεια ὁ Γιάννης εἶχε ξαναγυρίσει. Πῆγε πίσω,
πῆρε ἕνα ὀπλοπολυβόλο και μαζί του τὸ Γιώργο Σαββίδη
γιὰ σκοπευτὴ και τὴν Ἐλένη Τρέλη γιὰ γεμιστὴ και τρά-
βηξε ἀμέσως γιὰ κάτω. Οἱ ὀβίδες πάντα τὸν κυνηγοῦσανε.
Μόλις ξεκίνησε και προχώρησε λίγο, ἀρχίσανε πάλι και πέ-
φτανε πάνω του βροχή. Μαζεύτηκε μέσα στὶς πέτρες. Πίσω
πού τὸν βλέπαν οἱ δικοὶ μας τὸν εἶχαν ὄλοι γιὰ σκοτωμένο.
Ἐστερα τὸν εἶδαν πού ξανασάλεψε και ξανάπεσε.

— Πέθανε, ζεῖ, θὰ μείνει ἐκειπέρα, θὰ πάει, θὰ γυρίσει
πίσω;

Ὁ Οἰκονόμου θὰ πάει. Ἐνα σάλτο και βρέθηκε πάρα-
πέρα. Κι ἄλλο. Κι ἄλλο ἕνα, πέρασε τις πέτρες, κατηγορί-
ζει, εἶναι κιόλας κοντὰ στὸ πολυβολεῖο. Ξαπλώνεται κάτω
και μπορεῖ πιά νὰ ρίχνει κι αὐτὸς με τὸ ντουφέκι του, ὡ-
σπου νὰ φτάσουν οἱ δυὸ καινούργιοι με τ' ὀπλοπολυβόλο.

— Ναί, ὁ Γιάννης ὁ Οἰκονόμου ξαναγύρισε, λέει ὁ Πέ-
τρος Μ.

— Καὶ σὺ γιατί ἄφησες τὴ θέση σου κ' ἤρθες ἐδῶ;

— Εἶπε πὼς ὁ νοσοκόμος δὲ μπορεῖ νὰ ῥθει.

Ὁ Κότας κατάλαβε.

— Συναγωνιστὴ Πέτρο, γύρνα στὴ θέση σου.

Εἶταν ὀλοφάνερο, πὼς ὁ Πέτρος ἔλεγε ψέματα. Ὁ Οἰ-
κονόμου δὲν εἶχε καμιὰ δουλειὰ με τὸ νοσοκόμο. Εἶχε πάει
μονάχα γιὰ νὰ φέρει τ' ὀπλοπολυβόλο. Ὁ Πέτρος ζαλίστη-
κε, φοβήθηκε. Καὶ καθότανε τώρα μπροστὰ στὸν ὀμαδάρχη
του με σκυφτὸ τὸ κεφάλι. Ἐξω μόνο τὰ ντουφέκια τοῦ Λευ-
τέρη και τοῦ Οἰκονόμου χτυποῦσαν τις διμοιρίες πού ἀ-
νέβαιναν.

— Σύντροφε Πέτρο, ξαναγύρνα στὴ θέση σου.

Στάθηκε μιὰ στιγμὴ. Ἐκανε νὰ φύγει. Ξαναγύρισε μέ-
σα. Εἰσπασε.

— Δὲ μπορῶ πιά...

Ἐλεγε τὴν ἀλήθεια. Δὲ μποροῦσε πιά. Χτὲς τὸ βράδου
πού κατεβῆκαν μποροῦσε. Ὅλο τὸ πρωὶ πού καθόταν στὴ
θέση του μποροῦσε. Τώρα εἶχε χάσει τὸ θάρρος του πού
τὸν κρατοῦσε στὴ θέση του ἀπὸ τὸ πρωὶ, πού τὸν κρατοῦσε
στὴ ζωὴ. Ὁ φόβος τὸν εἶχε νικήσει, τὸν ἔσερνε στὸ θάνατο.
Ξαναβγῆκε ἀπὸ τὸ πολυβολεῖο και τράβηξε ὀρθὸς κι ἀπρο-
φύλαχτος, με τὸ ντουφέκι στὰ χέρια, με τὸ γυλιό του στὴν
πλάτη.

— Σκύψε, Πέτρο, θὰ σὲ σκοτώσουν.

Οἱ σφαῖρες γυρνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, τὰ βλή-
ματα σκάζαν ὀλόγυρά του. Τραβοῦσε γιὰ πίσω; Γυρνοῦσε
στὴ θέση του πάλι; Πῆγαινε στὸ θάνατο; Ἀπὸ τὸ δεξιὸ
ὑψωμα πού κατεῖχανε οἱ φασίστες τὸν εἶδανε και τοῦ ρί-
χνανε συνέχεια με τὰ βίκερς. Ἀνέβαινε ἀκόμα, πρὶν φτάσει
στὴ θέση του ἔπεσε. Ἐν εἶχε φτάσει ὡς ἐκεῖ μπορεῖ νὰ
ξανάβρισκε τὸν ἑαυτό του, νὰ σκυβε μέσα, νὰ πιανε πάλι
τὸ ντουφέκι του. Καὶ νὰ ζοῦσε. Ἐν εἶχε φτάσει πίσω στὸ

↳ Ὁ σφῆρι, ἡ νίσση = Σφῆρι

Σταθμό Διοίκησης θά άτιμάζονταν, θά περνούσε στρατοδι-
κεΐο, θά τόν ντουφεκίζαμε έμεΐς οί σύντροφοί του. Μά έτσι
όπως έπεσε στο πεδίο τής μάχης, λίγο πριν φτάσει στη θέση
του, μένει δικός μας. Κ' είναι θαμμένος εκεί δίπλα-δίπλα
μέ τόν Χρήστο Ράφτη. Τήν Πρωτομαγιά βάλουμε στεφάνι
μέ λουλούδια και στο δικό του τόν τάφο.

Ή ώρα είναι δυό. Μέ τά τρία όπλα είχε τσακιστεί για
μιάν ακόμα φορά ή επίθεση. Από κάτω σταματούν ν' άνε-
βαίνουν, τά πυρά άραιώνουνε πάλι για λίγο, ό Κότας διώχνει
τώρα γλήγορα-γλήγορα τόν έναν λαβωμένο, τόν Μπόλη. Ό
Οικονόμου παίρνει τ' όπλοπολυβόλο, κατεβαίνει παρακάτω
μέ τόν καινούργιο σκοπευτή, τόν Σαββίδη, και μπαίνουνε
τέλος στο πολυβολείο. Τόν κορίτσι τόν διώζανε πίσω. Θα κρα-
τήσουνε μοναχοί τους. Μέσα στο πολυβολείο είναι τώρα
τρεις, ό Κότας, ό Οικονόμου πού γύρισε κι ό καινούργιος
ό σκοπευτής, ό Σαββίδης. Ό άλλος λαβωμένος, ό Τσαντί-
δης, είναι πάντα στην άκρη άναίσθητος.

Έξω στις θέσεις τών άκροβολιστών έχει άπομείνει μο-
ναχός του ό Λευτέρης ό Παληοχωρίτης. Αυτός τί είναι;
Δεξιά του κι άριστερά του είναι δυό νεκροί, ό Χρήστος κι
ό Πέτρος. Γύρω του πέφτουνε κανόνια, βουίζουνε πάνω του
τ' άεροπλάνα, οί σύντροφοί του σκοτώνονται, λαβώνονται,
πήγε ό Οικονόμου, γύρισε ό Οικονόμου μέ τ' όπλοπολυβό-
λο, από κάτω ξεκινούν, χτυπούν, ξανασταματούν, ξαναρχί-
ζουν, αυτός είναι εκεί. Μέ τόν ντουφεκάκι του ό Λευτέρης
Παληοχωρίτης από τις έξι τόν πρωί ως αυτή τήν ώρα, στις
δυό τόν μεσημέρι, δέ σάλεψε, δέ μίλησε, δέν άκούστηκε παρά
μιά φορά μόνο πού ζητούσε τις σφαιρες από τόν Χρήστο.

Γεια σου Λευτέρη Παληοχωρίτη! Στο πρόσωπό σου
χαιρετίζω όλους τούς άφανείς και τούς άνώνυμους πού μέ-
νουνε στη θέση πού τάχτηκαν και «φυλάγουν τις Θερμοπού-

λες». Αν ό Οικονόμου είναι μιá φλογισμένη παλληκαριά,
έσύ είσαι ένας βράχος από τά βουνά τής Πατρίδας μας.
Κ' ή Πατρίδα σ' άς χρειάζεται και τούς δυό: Και τόν Κότα.
Λαβώνονται δίπλα του, τ' όπλοπολυβόλο σταματάει. Πέ-
φτουν γύρω του, ό Πέτρος ζαλίζεται, οί έφτά μαχητές του
καταντούνε δυό — κι αυτός διευθύνει τή μάχη του. Δέν είναι
μιá στιγμή μέσα σ' αυτές τις όχτώ ώρες πού δέν κρατάει
τά σκοινιά της, ό Γιάννης Κότας, χωριατόπαιδο από τήν
Τρικουκιά τών Γρεβενών. Μπαίνει, βγαίνει στο πολυβολείο,
ρίχνει, σταματάει, στέλνει πίσω, περιμένει — τίποτα δέν εί-
ναι στα κουτουρού, τίποτα δέν είναι λιγότερο, τίποτα δέν
είναι περισσότερο από ό,τι χρειάζεται για τή μάχη του. Δέ
νιώθει τήν ανάγκη μήτε νά δείξει τήν παλληκαριά του μήτε
νά θυσιαστεί μήτε νά συμπονέσει μήτε ν' άγριέψει. Νιώ-
θει μονάχα τήν ευθύνη τής έντολής πού τού δώσανε. Και
τή βγάζει πέρα κι όρίζει τόν πεδίο τής μάχης σαν ένας ά-
ληθινός στρατηγός.

Σέ λίγο ξαναρχίζουνε τά άεροπλάνα νά γυρίζουν άπάνω
τους. Είναι ακόμα μιá επίθεση. Ζούν ακόμα εκεί πάνω; —
θά ρωτούν οί Άμερικάνοι. Κι ακόμα μιá φορά παίρνουν τήν
ΐδια άπόκριση. Ό Κότας, ό Οικονόμου και ό Σαββίδης μέ
τ' όπλοπολυβόλο βγαίνουν έξω άπ' τ' όπλοπολυβολείο και
άρχίζουν νά ρίχνουν. Μιá όβίδα πέφτει μπροστά τους. Ό
Σαββίδης κάθεται κάτω.

—"Ωχ, τραυματίστηκα και γώ.

Και γελάει ό Σαββίδης. Τού φαίνεται άστεΐο πώς τραυ-
ματίστηκε έτσι στα γρήγορα. Ό Κότας άρπάζει ένα στέν
και χτυπάει. Ρίχνει και τ' όπλοπολυβόλο, ρίχνει κι ό Πα-
ληοχωρίτης από τή θέση του. Και σταματούνε κι αυτή τήν
επίθεση.

Είναι ή τελευταία τους. Σέ λίγο σταματούνε τά πάντα

Χρήστος
στο
δικό του
σφαιρίδι

Πατρίδα ή
Καταλάνια

ΟΡΑΗ
Πατρίδα

Τα δικά
αυτού

Από
τα δικά

σάν νά κοπήκαν μέ τὸ μαχαίρι. Σταματοῦν τὰ κανόνια, χάνονται τ' ἀεροπλάνα. Ὁ Σαββίδης χώνει τὸ χέρι του μέσα στὸ παντελόνι του, τὸ ξαναβγάζει ματωμένο, τοὺς τὸ δείχνει καὶ γελάει.

— Ἀχού, τώρα τραυματίστηκα καὶ γώ.

Κανόνια, ἀεροπλάνα, ντουφέκια, πολυβόλα ὅλα σταματήσανε πιά στὸ Τσεροβέτσι. Σηκώνεται τέλος κι ὁ Παληοχωρίτης ἀπὸ τὴ θέση του καὶ στέκουν κ' οἱ τέσσερις καὶ γρικοῦνε γιὰ μιὰ στιγμή τὴ βαθιὰ σιωπὴ π' ἀπλώνεται γύρω τους. Κοιτάζονται στὰ μάτια.

— Τέλειωσε;

Τέλειωσε στ' ἀλήθεια. Τὸ 581 καὶ τὸ 582 τσακιστήκανε δυὸ μέρες μπροστά στὸ πολυβολεῖο. Τὸ 583 ἀναποδογυρίστηκε μ' ἀντεπίθεση. Τὰ τηλέφωνα κουδουνίζουν, τμήματα ξεκινοῦν γιὰ τὴ γενικὴ ἀντεπίθεση, γροθιές σηκώνονται καὶ δίκωχα πετάγονται στὸν ἀέρα. Καὶ πέρα γιὰ πέρα σ' ὅλο τὸ μέτωπο τῆς Μουργκάνας, μαζὶ μὲ τὸ Σαββίδη, γελοῦνε.

Τέρμα. Τὸ Τσεροβέτσι δὲν ἔπεσε. Ἡ Μουργκάνα δὲν παίρνεται ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ. Δὲν εἶναι ἀπόρρητο τὸ βουνό. Ἀνίκητος εἶναι ὁ Λαὸς ποὺ τὸ ζώνει καὶ τὰ παιδιὰ του ποὺ τὸ φυλάνε: Τὰ πολυβολεῖα ποὺ κρατοῦνε τὸ Τσεροβέτσι χτυποῦνε μὲ τὸν παλμὸ τῆς καρδιάς τριακόσιων χιλιάδων Ἡπειρωτῶν, ἑφτά ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων.

Γιὰ νὰ τὸ καταλάβουν αὐτὸ οἱ στρατηγοὶ σάν τὸν κύριο Ἀντωνόπουλο χρειάστηκε νὰ χάσουν ἄλλους ἑφτακόσιους στρατιῶτες — δηλαδή ἓνα σύνολο ἀπὸ χίλιους τετρακόσιους ὀγδόντα τέσσερις στίς δυὸ ἐπιχειρήσεις. Καὶ ν' ἀφήσουν στὰ χέρια μας δεκατέσσερις ὄλμους μὲ ἑννιακόσια βλήματα, κα-

μιὰ πενηνταριά μικρὰ καὶ μεγάλα αὐτόματα, ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες σφαῖρες, χίλιες χειροβομβίδες, δέκα ἀσυρμάτους, ἀποθήκες ὀλόκληρες ἀπὸ ροῦχα καὶ παπούτσια γιὰ νὰ ντυθοῦν οἱ μαχητές μας καὶ νὰ τοὺς κυνηγοῦνε καλύτερα.

Ἐνα σύντομο ἀνακοινωθὲν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ φασιστικοῦ στρατοῦ βγῆκε τὴν ἄλλη μέρα γιὰ ν' ἀναγγεῖλει πὼς «οἱ ἐπιχειρήσεις εἰς Μουργκάναν διακόπτονται διὰ νὰ ἐπαναληφθοῦν ὅταν ὁ ἐθνικὸς στρατὸς κρίνει εὔθετον τὴν στιγμὴν». Δὲ μᾶς ἀπαρατάτε, μουρμούρισαν οἱ φουκαράδες οἱ ἐθνικόφρονες. Οἱ ἐφημερίδες γράφανε μὲ μεγάλα ψηφία πὼς θὰ «χρειασθοῦν καὶ ἄλλοι σκληροὶ ἀγῶνες καὶ ἄλλαι θυσίαι, ἀλλὰ ἡ Μουργκάνα τελικῶς θὰ καταληφθῆ». Ξεχάσανε τὶς εἰδήσεις ποὺ βάλανε δυὸ μέρες γληγορότερα! Μιὰ μεγάλη συζήτηση ἀνοίγε ἀνάμεσα στὸ διωγμένο Βεντήρη καὶ τὴν καινούργια ἀγωνία τοῦ στρατοῦ τους, ἀν εἶταν τὸ πεδινὸ ἢ τὸ ὄρειβατικὸ πυροβολικὸ ποὺ θὰ τοὺς ἔδινε τὴ νίκη στὴ Μουργκάνα. Μὰ ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Ἡπείρου κύριος Ρέπας ἔλεγε κεῖνες τὶς μέρες στὸ στενὸ περιβάλλον του:

— Δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ κρατήσουμε τὴν Ἡπειρο περισσότερο ἀπὸ δυὸ-τρεῖς μῆνες ἀκόμα.

*Μουργκάνα
Τόπος αθήνας*

Τέλειωσα τὴ διήγησή μου. Δὲν ξέρω πῶς τὰ κατάφερα — σὰν γραμματικὸς — μὲ τὰ περιστατικὰ τῆς μάχης. Πρέπει μονάχα νὰ πῶ πῶς ὅλα βαλθῆκανε μὲ τὴ σειρά τὴν κανονικὴ τους. Δὲν ὑπάρχουνε σ' αὐτὴ τὴ διήγησι ἀνακρίβειες οὔτε ὑπερβολές. Οἱ διάλογοι εἶναι ὅλοι αὐθεντικοί. Ξεχωριστὰ οἱ πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὶς κινήσεις, τὶς ἐνέργειες καὶ τὶς προθέσεις ἀκόμα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι ἀπόλυτα βεβαιωμένες. Κι ὅλα μέσα στὴ διήγησι εἶναι ὑποταγμένα, ὄχι μόνο γενικὰ στὴν ἀλήθεια, μὰ στὴν πιὸ αὐστηρὴ ἀπαίτησι τῆς ἀκρίβειας καὶ γιὰ τὸ πιὸ μικρὸ περιστατικὸ.

Αθήνα

Μὰ τὰ πρόσωπα, τὸ βλέπω τώρα ὀλοκάθαρα, δὲν τὰ χρωμάτισα ὅπως ἤθελα κι ὅσο θὰ ἔπρεπε. Μοῦ ξέφευγαν κάθε στιγμὴ. Μέσα στὸ νοῦ μου τό 'να συνταυτίζεται μὲ τ' ἄλλο, μπλέκουν ὅλα μαζί. Κ' ἔρχονται μαζί καὶ μορφές ἀπὸ τὰ περασμένα — φυλακὲς καὶ στρατόπεδα κ' ἐξορίες — ἀγαπημένες νεανικὲς μορφές στὴν Ἀθήνα τὸ Δεκέμβρη, ἐλασίτες ποὺ κλαίγανε μέσα στὰ γένια τους, δίνοντας τὰ ὅπλα τους μετὰ τὴ Βάρκιζα, συντρόφοι μας ποὺ χαθῆκανε — κι ὅλα μαζί γίνονται ἓνα. Κι ὅλα συνθέτουν καὶ στήνουνε μπρός μου τὴ μία μορφή τοῦ Ἑλληνα μαχητῆ. Μερικὰ χαρακτηριστικὰ της θὰ μπορούσε κανένας νὰ τὰ ξεχωρίσει καὶ στὰ πρόσωπα ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτὴ τὴ διήγησι: Γληγοράδα μαζί μὲ τὴν παλληκαριά. Φιλοτιμία. Κι ἀτομικότητα.

Τώρα εἶναι ἡσυχία στὴ Μουργκάνα. Τὸ μέτωπό μας εἶναι μακριὰ καὶ μπροστὰ — ποῦ εἶναι τὸ μέτωπο; Στὸν Καλαμά, στὸ Πωγώνι, στὴν Παραμυθιά, στὰ Γιάννινα ἀπ' ἔξω; Ἐδῶ κάπου-κάπου χτυπάει τὸ κανόνι καὶ οἱ δικοὶ μας οἱ ὄλμοι ποὺ τοῦ ἀποκρίνονται. Οἱ ἄλλοι κλειστήκανε μὲ συρματοπλέγματα σὲ κάτι ὑψώματα ποὺ κρατῆσαν ὀλόγυρα στὴ Μουργκάνα κ' οἱ δικοὶ μας πηγαίνουν τὴ νύχτα καὶ τοὺς χτυποῦν. Δραῖσις περιπολιῶν λέγεται αὐτὸ στὴ στρατιωτικὴ γλώσσα. Στὴν πραγματικότητα, εἶναι νὰ μὴν κοιμοῦνται τὴ νύχτα ποτές μέσα στὰ συρματοπλέγματά τους καὶ κάπου-κάπου νὰ λείπει κανένας ἀπὸ τὶς ὀμάδες μας ποὺ τοὺς χτυποῦν — καὶ γυρίζουνε τὸ πρῶι. Τὰ κανόνια ξαναχτυποῦν, οἱ ὄλμοι δὲν ἀργοῦν ν' ἀποκριθοῦν καὶ ξαναγίνονται ἡσυχία.

Βρέχει. Ὁ ἡμιονηγὸς σιγοτραγουδάει. Τὰ πέταλα τῶν μουλαριῶν τροχαλίζουν ἀπάνω στὸ χαλικόδρομο. Στὸ φυλάκιο ποὺ σταματοῦμε, μιὰ διμοιρία κατεβαίνει γιὰ νυχτερινὴ κρούση. Ὁ δρόμος δὲν μᾶς χωράει κι ἀναμερίζουμε νὰ περάσουν. Κάποιος φωνάζει μέσα στὴ φασαρία καὶ τὸ σκοτάδι.

- Λάκη, ἔ, ὦρέ Λάκη. Μ' ἀκοῦς; Ἡ Ρίγκω, ρέ Λάκη.
- Ἐ;
- Σκοτώθηκε χτές.

Τὰ πέταλα ξανατροχαλίζουν στὸ χαλικόδρομο ποὺ κρέμεται πάνω ἀπὸ τὴ ρεματιά. Ὁ ἡμιονηγὸς τραγουδάει:

βρέχει ὁ οὐρανὸς καὶ βρέχεσαι,
χιονίζει θὰ κρυώσεις,
θὰ σοῦ βραχοῦνε τ' ἄρματα...

Είναι μιὰ λεβεντιά και μιὰ τρυφερότητα σ' αὐτὸ τὸ τραγούδι. Ἡ Ρίγκω σκοτώθηκε χτές. Δὲ θὰ ξανανεβεῖ στὰ βουνίσια μονοπάτια, δὲ θὰ ξαναπερπατήσῃ στὰ ντερβένια τοῦ κάμπου. Δὲ θὰ ἰδεῖ τὴ λευτεριά και τὴν εἰρήνη. Γιὰ μιὰ στιγμή ὁ τόπος γιομίζει πίκρα.

στις
πυρκαϊές

Μὰ οἱ σύντροφοι τῆς Ρίγκως ξαναπηγαίνουνε τώρα γιὰ τὴ νυχτερινή τους ἐπίθεση στὰ συρματοπλέγματα. Και τραγουδοῦν. Πάνωθὲ μας, ψηλὰ στὶς κορφές και τ' ἀπότομα πλάγια της, ἡ Μουργκὰνα στυλώνει τὴν ἀγριά της αὐστηρότητα. Εἶναι ἡ ἐγγύηση τῆς νίκης. Ἀπ' ἐκεῖ κατεβαίνουν τὰ τμήματά μας. Κάτω, χαμηλὰ στὸ ποτάμι π' ἀναδιπλώνονται τὰ ἡμερα χωματοβούνια, ἡ ἀνοιξιάτικη φύση μοσκοβολάει. Εἶναι ἡ ὑπόσχεση τῆς εἰρήνης, ἐκεῖ τραβοῦνε τὰ τμήματά μας κι ὅλο μπαίνουν βαθύτερα στὸν ἡμερο τόπο, στὶς κοιλάδες τοῦ Καλαμά, στὴν πεδιάδα τοῦ Ἀχέρονα. Τὸ τραγούδι τῆς διμοιρίας πού κατεβαίνει γιομίζει τὴ ρεματιά, ὁ ἀντίλαλός του σκεπάζει τὰ πάντα, κυριαρχεῖ και μᾶς κατακλύζει. Δίχως νὰ τὸ μιλήσουμε, σὰν ἀπὸ σύνθημα, ἀρχίζουμε και μεῖς στὴ δική μας συνοδεία και τραγουδάμε μαζί τους, μαζί μὲ ὅλο τὸ στρατό μας πού μάχεται, μαζί μὲ ὅλο τὸ λαό μας πού πολεμάει

Στ' ἄρματα, στ' ἄρματα
ἐμπρὸς στὸν ἀγώνα,
γιὰ τὴ χιλιάρχιβη
τὴ λευτεριά.

τραγούδι
Αετοπάρης

ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ

(Παλιὸς ἡπειρώτικος θρύλος)

φοβὸς στὸν τίτλο
και σὸν ἐπιδημιακό
υπότιτλο

περιοχὴ Κόνιτσας

ἡπειρώτικο παραμῦθ. + Ἐφύλλιος

ἡπειρώτικος θρύλος = συγκαταστήσει
τοῦ Δ.Ε.Ε

Ανδ,
8' - 9
πυρκαϊές

δυστυχία
και
πρίσκα

Απὸ Φεβρουάριου 1948 ἕως Ἀπριλίου 1948
ἐγινε ἐπιχειρήσις "Αετοπάρης" καὶ "Κέρως", οἱ
ἡκετέρη γιὰ Δ.Ε.Ε. σκοπὸς ἔργου ἐπίσης
ἀντιρρ. στὴν Κεραλάκη και οργάνωσι τῆς
Μουργκάνης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Ὁ «Κυρίαρχος τῆς Ψυττάλειας» δημοσιεύτηκε στὴν Ἑλεύθερη Ἑλλάδα 16.7.1947 στὴ στήλη Σημειωματάριο τῆς Ἐξορίας: «Ἡ πρώτη ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ἰκαρία τοῦ συλληφθέντος συντάκτη μας Δ. Χατζῆ».

Τὰ τρία διηγήματα «Τραγοῦδι στὴν Ἀθήνα», «Δρακόλιμνη», «Ἡ γυναίκα ἀπὸ τὴ Φούρκα» πρωτοδημοσιεύτηκαν σὲ συλλογὲς διηγημάτων ἀπὸ τὴς «Πολιτικὲς καὶ λογοτεχνικὲς ἐκδόσεις». Τὸ «Τραγοῦδι στὴν Ἀθήνα» ξαναδημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ Ἐπιθεώρηση Τέχνης τόμ. ΙΑ' 1960, σ. 115.

Ἡ «Μουργκάννα» τυπώθηκε τὸν Ἰούλι τοῦ 1948 ἀπὸ τὴ Φωνὴ τοῦ Μποῦλκες καὶ ἀμέσως μεταφράστηκε στὰ γαλλικὰ ἀπὸ τὴ Μέλπω Ἀξιώτη καὶ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴ «Γαλλικὴ Ἐπιτροπὴ Βοήθειας στὴ Δημοκρατικὴ Ἑλλάδα».

Στὴν ἐκδοσὴ τῆς Φωνῆς τοῦ Μποῦλκες ὑπῆρχε τὸ παρακάτω προλογικὸ σημείωμα:

«Αἰσθανόμαστε ξεχωριστὴ χαρὰ, ἱκανοποίησι καὶ ὑπερηφάνεια ποὺ μποροῦμε ν' ἀνατυπώσουμε καὶ νὰ προσφέρουμε στοὺς ἀναγνώστες μας τὸ λαμπρὸ αὐτὸ βιβλιαράκι τοῦ Τάκη Χατζῆ με τὸν τίτλο Μουργκάννα. Ἡ Μουργκάννα εἶναι βουνὸ τῆς Ἡπείρου. Στὰ ὑψώματά της τσακίστηκε ἀπ' τὸ Δημοκρατικὸ μας Στρατὸ ἡ ἑαρινὴ ἐκστρατεία» τοῦ 1948 τοῦ μοναρχοφασισμοῦ καὶ τῶν Ἀμερικάνων.

»Δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀπλή, πιστὴ, ἐξακριβωμένη περιγραφή τῆς μάχης. Εἶναι προπαντὸς ἡ σεμνὴ, φλογερή, ἥρωικὴ φυσιολογία τῶν μαχητῶν τοῦ Δημοκρατικοῦ μας Στρατοῦ ποὺ ἀντιμετώπισαν με τὴν ἀτσαλένια πίστη τους τὴ συντριπτικὴ ὑπεροχὴ τοῦ ἐχθροῦ σὲ ἀριθμὸ καὶ σὲ πολεμικὰ μέσα καὶ τὸν σύντριψαν.

»Ἀπὸ τὴς γραμμὲς αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μαθαίνεις, συναγωνιστὴ ἀναγνώστη, πῶς πολεμáει τ' ἀδέρφι μας, ὁ μαχητὴς τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ ἐκεῖ κάτω, τί ἐπικὲς μάχες δίνουν οἱ συναγωνιστὲς μας στὰ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ

έλληνικά χώματα, πόσο εἶναι ἥρωική ἡ πορεία τοῦ λαοῦ μας γιὰ τὴν λευτεριά καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς ἀγαπημένης πατρίδας μας.

»Διάβασέ το ἐσύ, διάβασέ το καὶ σὲ ἄλλους ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν ξέρουν γράμματα καί, μαζί μὲ τὰ δάκρυα ποὺ θὰ σοῦ ῥθουν στὰ μάτια καὶ τὴν ὑπερηφάνεια πὼς εἶσαι "Ἕλληνας λαϊκὸς ἀγωνιστής, ἀτσάλωσε πὺδ πολὺ τὴν ψυχὴ σου μὲ τὸ σύνθημα ποὺ μάχονται, πεθαίνουν καὶ νικοῦν τ' ἀδέρφια μας ἐκεῖ κάτω στὴν Ἑλλάδα:

»—"Ὅλοι στ' ἄρματα! ὅλα γιὰ τὴν νίκη!"

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

9

Ο ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΤΗΣ ΨΥΤΤΑΛΕΙΑΣ

25

ΜΟΥΡΓΚΑΝΑ OK

33

ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ OK

97

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΑΠΟ ΤΗ ΦΟΥΡΚΑ OK

103

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ

111